

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ Й ОСВІТНЬОГО
МЕНЕДЖМЕНТУ ІМЕНІ ПРОФ. Є. ПЕТУХОВА**

**МЕТОДИКА ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ФОРМ
РОБОТИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ НОВОЇ
УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: студентка 211.1М групи
Спеціальності 013 Початкова освіта
Освітньо-професійної (наукової) програми
«Початкова освіта»

Кирик Олександра Валентинівна

Керівник проф. Пермінова Л. А.

Рецензент доцентка Казаннікова О. В.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Наукові засади дослідження проблеми інтерактивного навчання	7
1.1. Проблема інтерактивного навчання в науковій літературі.....	7
1.2. Теоретичний аналіз інтерактивних засобів навчання в умовах формування мовної особистості в Новій українській школі.....	11
РОЗДІЛ 2. Лінгводидактичні засади інтерактивних форм навчання в початкових класах	34
2.1. Інтерактивні форми навчання та методика їх застосування на українській мові	34
2.2. Організація та зміст експериментально-дослідного навчання початкового курсу української мови із застосуванням інтерактивних форм робіт.....	44
ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68
ДОДАТКИ	73
Додаток А. Завдання з розвитку мовлення (на інтерактивній основі)..	73
Додаток Б. Кодекс академічної доброчесності.....	74

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що сучасне суспільство потребує від педагогічної науки та практики таких форм навчання, які би сприяли подальшому успішному зростанню молоді. Учні сучасної української школи зацікавлені в набутті компетентностей, які не будуть у подальшому звужувати їх можливості, а нададуть упевненості у власних знаннях.

Як соціально-орієнтована особистість, школяр потребує набуття знань у такій формі, що сприятиме розвитку й формуванню його соціальних, комунікативних, партнерських навичок. У сучасному методичному арсеналі учителя початкових класів є методичні засоби, що відповідають означеному попиту. Це інтерактивні форми навчання, які завжди мали попит у процесі навчання української мови.

Модернізація освітньої системи початкової школи, упровадження концепції Нової української школи (НУШ) осучаснили методику інтерактивних форм роботи в початковому курсі української мови. Концепція НУШ декларує створення для молодших школярів таких умов навчання та впровадження форм роботи, які би активізували їх комунікативний розвиток як сучасної мовної особистості.

Наразі перед початковою освітою стоїть багато викликів. Один із них – це визначення балансу у виборі форм навчання. З одного боку, педагогічний простір перенасичений різноманітними прикладами інноваційних засобів навчання. З іншого – традиційні методи й форми навчання української мови, які добре зарекомендували себе також мають попит.

Отже, сучасний вчитель має вибрати такі збалансовані форми роботи над лінгвістичним матеріалом, які би були методично доцільними та водночас успішно апробованими. Таким критеріям відповідають інтерактивні форми навчання, які мають глибокий

навчальний потенціал, гнучкі та здатні до трансформації залежно від мети уроку або його конкретного етапу.

Відтак, інтерактивні форми навчання на уроках української мови розглядаємо як перспективний засіб формування сучасної мовної особистості молодшого школяра.

Усвідомлення означеного вплинуло на вибір теми дослідження «Методика впровадження інтерактивних форм роботи на уроках української мови в умовах Нової української школи».

Зв'язок з темою кафедри. Випускне дослідження виконувалося в межах загальнокафедральної ініціативної теми кафедри філології «Лінгводидактична підготовка у фаховій освіті сучасного вчителя початкової школи» (державний реєстраційний номер 0119U100655).

Аналіз науково-методичної літератури підтвердив, що проблема порушена у випускному дослідженні є актуальною в площині української лінгводидактики. Науковий інтерес до неї підтверджують праці І.Дичківської, Н.Дудник, Г.Дяденко, А.Сологуб, М.Чепіль та ін.. Лінгводидактичний аспект проблеми представлено в дослідженнях Г.Дорош, А.Каніщенко, І.Нагрибельної, В.Пилипчука, О.Семенов, Т.Симоненко, Н.Сіранчук та ін..

Мета кваліфікаційної роботи полягає в аналізі інтерактивних форм навчання у початковому курсі української мови та методиці їх практичного впровадження.

Поставлена мета зумовила розв'язання низки **завдань**:

- 1) проаналізувати науково-методичну літературу з досліджуваної проблеми;
- 2) дослідити наукові засади проблеми інтерактивного навчання;
- 3) визначити лінгводидактичні засади проблеми застосування інтерактивних форм роботи в початковій школі;

4) розробити та організувати проведення експериментально-дослідного навчання початкового курсу української мови із застосуванням інтерактивних форм роботи.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, про те, що рівень оволодіння лінгвістичним матеріалом в учнів молодших класів підвищиться за умови систематичного застосування інтерактивних форм навчання у початковому курсі української мови.

Об'єктом дослідження є процес навчання української в початковій школі.

Предмет – інтерактивні форми навчання та методика їх упровадження в початковому курсі української мови.

Для реалізації поставлених завдань було використано такі **методи дослідження**: емпіричні – спостереження, бесіда, анкетування, метод експерименту, узагальнення; теоретичні – аналіз і синтез, метод індукції та дедукції, порівняння, класифікації, статистичної обробки даних.

Новизна дослідження полягає в наступному:

- проаналізовано інтерактивні форми навчання у початковому курсі української мови в умовах Нової української школи та впроваджено їх у спеціально розроблене експериментально-дослідне навчання молодших школярів;
- розроблено, апробовано та практично впроваджено в інтерактивній формі вправи і завдання із української мови засобом методів фокальних об'єктів, синектики, інваріантної ігрової комунікації тощо.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що матеріали роботи можуть бути використані здобувачами вищої освіти для підготовки до практичних занять з методики навчання української мови та під час роботи над курсовими дослідженнями з цього навчального курсу.

Апробація дослідження: Розроблено комплекс вправ і завдань з розділу «Фонетика» (теми «Подвоєння в групах приголосних», «Подовження в групах приголосних») з використанням сторителлінга, бук-трейлера, Джигсоу та інших інтерактивних видів роботи.

Апробацію дослідження було організовано на базі Херсонського навчально-виховного комплексу «Дошкільний заклад-спеціалізована школа з поглибленим вивченням англійської мови I ступеня – гімназія» № 56 Херсонської міської ради.

Публікації. Основні положення кваліфікаційної роботи було висвітлено у тезах до Всеукраїнської науково-практичної конференції з теми «Актуальні проблеми фахової підготовки сучасного педагога» («Інтерактивні форми роботи на уроках української мови в умовах Нової української школи»).

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури, додатків.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ

1.1. Проблема інтерактивного навчання в науковій літературі

Важливим показником соціальної зрілості, освіченості та комунікативної компетентності особистості є його вміння продуктивно взаємодіяти з іншими. У процесі такої взаємодії відбувається соціальний контакт, розвиваються навички спілкування в різних комунікативних ситуаціях. З огляду на означене у науковій площині посилюється увага науковців та педагогів-практиків до активного впровадження в систему освіти таких форм роботи, що сприяють формуванню в учнів навичок взаємодії в освітньому процесі.

У сучасному освітньому процесі означеним соціально-педагогічним вимогам відповідають інтерактивні форми навчання.

Порушена проблема актуалізується, в тому числі, й у зв'язку з викликами модернізації системи освіти в Україні. Таким чином, питання впровадження інтерактивних форм навчання в процесі освіти декларується не тільки потребами суспільства, а й ідеями Нової української школи. Відповідно до сказаного, можемо констатувати потребу введення в інтерактивного навчання або окремих його форм в початковій школі.

Аналіз науково-методичної літератури з теми дослідження засвідчив, що проблема інтерактивного навчання є багатовекторною. У науковій літературі знаходимо чимало обґрунтованих наукових позицій учених, які вказують на педагогічні, психологічні, соціальні, лінгводидактичні та інші засади порушеної проблеми. Нині існує чимало авторитетних наукових публікацій, які заклали підвалини для розроблення та впровадження інтерактивних форм навчання в освітньому процесі. Цінними для нашого дослідження є праці І.Дичківської, Н.Дудник, Г.Дяденко, А.Сологуб, М.Чепіль.

Зважаючи на багатовимірність проблеми інтерактивного навчання, проаналізуємо основні наукові позиції учених щодо означеної проблеми та основні дефініції, пов'язані з нею.

У межах предмету аналізу для нас важливими є такі дефініції: інтерактивність, інтерактивне навчання, інтерактивні технології навчання мови, інтерактивна педагогіка тощо. Проаналізуємо детальніше їх наукове тлумачення та наукові позиції вчених, що пов'язані з базовими поняттями дослідження.

На думку М.Чепіль, Н.Дудник інтерактивне навчання слід розглядати як «технологію, що передбачає активну взаємодію всіх учасників навчального процесу, індивідуалізує участь кожного в колективній або груповій діяльності з чітко спланованим очікуваним результатом навчання» [50, С.27].

Науковці зазначають, що в основі інтерактивного навчання знаходиться пізнавальна діяльність, яку слід активізувати для того, щоб учні почали контактувати між собою, спілкуватися один з одним та вчителем. У працях учених знаходимо тезу про те, що в системі західної освіти подібне навчання називають комунікативно-діалоговим або інтерактивним. Отже, методичні засоби навчання, форми роботи на уроці також визначають як інтерактивні [50, с.127].

У науковій площині обстоюється думка про інтерактивне навчання як сукупність технологій [50, с.127].

Дослідники проблеми інтерактивного навчання вказують на те, що інтерактивні технології передбачають занурення учнів (студентів) в інтеракції і побудовані на їхній взаємодії, передбачають - суб'єктні стосунки в процесі навчання [43, С.98].

У межах предмету нашого дослідження важливою є позиція учених про те, що інтерактивність у навчанні у широкому науковому контексті розуміють як аспект комунікації, якому властива стратегія взаємодії партнерів [50, С.127]. Роль комунікації в процесі

інтерактивного навчання має ключове значення, оскільки продуктивна взаємодія учасників інтерактивного освітнього процесу ґрунтується саме на створенні та реалізації комунікативних ситуацій.

У процесі формування мовної особистості учня, зокрема початкової школи, формування комунікативної компетентності має важливе значення. З огляду на цей факт, розвиток комунікативних умінь і навичок учнів відбувається саме в процесі взаємодії партнерів (учасників) комунікативної ситуації. Оскільки інтерактивне спілкування реалізується в різних типах стратегій, то маємо дослідити їх у дослідженні.

Учені виділяють типи стратегій, основні з яких представимо у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1- Типи стратегій взаємодії

Тип стратегії за характером взаємодії учасників комунікації	Характеристика стратегії
Конкуренція	Змагання учнів один із одним для досягнення мети, яка насправді посилює лише для одного чи кількох самих сильних учасників [50, С.127].
Кооперація	Учні працюють у мікрогрупах, щоб забезпечити найефективніший навчальний процес для себе і партнерів. Спільні навчальні зусилля призводять до того, що всі прагнуть успішного результату та взаємної вигоди[50, С.127].
Співробітництво	Спільна діяльність для досягнення загальних цілей, у процесі якої індивіди прагнуть отримати результати вигідні для них та для інших учасників процесу. Групи виконують різні завдання. Але прагнуть отримати єдиний успішний результат [50, С.128].

Отже, в залежності від обраної стратегії взаємодії створюється певна комунікативна ситуація. Її учасники ідуть різними шляхами до

отримання успішного результату в навчальній діяльності, проте інтерактивна форма роботи виступає об'єднуючим фактором.

Аналіз ключових дефініцій дослідження дозволив виокремити ще одне важливе поняття «інтерактивна педагогіка». Цей термін у 1975 році запровадив у науковий обіг німецький учений Ганс Фріц. Дослідник заклав у своїй науковій спадщині концептуальні засади інноваційного навчання- інтерактивних форм роботи . Саме вони стали визначальними для розвитку інтерактивної педагогіки.

На думку вченого, інтерактивність у навчанні вирізняється перебуванням у режимі комунікації: бесіди, дискусії, діалогу, певної навчальної дії. Передумовою успішного інтерактивного навчання є рівноправність його суб'єктів.

У лінгводидактиці проблема аналізу інтерактивного навчання не вимірюється лише дослідженням відповідних технологій. Оскільки в основі усіх інтерактивних процесів знаходиться комунікація, що реалізується засобом усного або писемного тексту, то логічно виокремити лінгводидактичну категорію для вивчення.

Науковці розглядають інтерактивність як текстово-дискурсну категорію, що представлена суб'єктно- об'єктно- суб'єктною взаємодією адресанта й адресата на підставі знакового континууму тексту, інтенцій, стратегій, тактик комунікації та програми адресованості повідомлення тексту [43, С.98] . Як бачимо, залежно від вибору стратегії, тактики спілкування залежить створення відповідної емоційної атмосфери . Процес комунікації під час виконання спільної навчальної задачі може бути як доброзичливим, так і емоційно напруженим, складним. Від усіх членів партнерської групи(команди) результат залежить по різному, але створення відповідної комунікаційної атмосфери – задача кожного. Усвідомлення такої відповідальності приходить не одразу, психологи стверджують, що робота в команді-це складний процес. Саме тому вміння взаємодіяти в роботі залежить від сформованості вміння

спілкуватися: поставити задачу, знайти шляхи вирішення проблеми, визначити оптимальний підхід, аргументовано довести свою позицію, не ображаючи інших, вказати на їх помилки та недоліки.

Отже, аналіз науково-методичної літератури підтвердив актуальність, теоретичну та практичну значущість проблеми інтерактивного навчання. Науковий інтерес учених до порушеного питання вказує на те, що дослідження процесів навчальної, соціальної, педагогічної взаємодії ґрунтується на засадах інтерактиву.

1.2. Теоретичний аналіз інтерактивних засобів навчання в умовах формування мовної особистості в Новій українській школі

Процес модернізації змісту та методів навчання в системі початкової освіти пов'язаний із соціальними вимогами. Сучасна початкова освіта має відповідати запитам суспільства до підготовки молодшого школяра. Цей етап реформування пов'язаний із усталенням ідей Нової української школи (НУШ), які були закріплені у державно-нормативній базі початкової школи.

Етап оновлення методичної складової освітнього процесу початкової школи в НУШ актуалізував потребу у запровадженні творчих, цікавих для учні, креативних форм роботи, які б стимулювали їх пізнавальну діяльність, розвиток мовної культури, адекватні навички соціального контакту. Таким вимогам повною мірою відповідають інтерактивні форми роботи. Їх науковий аналіз було представлено в дослідженні, зокрема типи стратегії взаємодії та їх комунікативну основу (п.п.1.1).

У початкових класах НУШ застосовують такі інтерактивні форми навчання:

- кооперативна;
- співробітництва;
- інтерактив «здорової» конкуренції.

Особливістю усіх означених форм роботи є те, що вони передбачають навчання в групах або мікрогрупах. Учні, об'єднані навчальною ідеєю, що передбачає партнерську діяльність. На відміну від названих форм роботи, загальнокласна – не вважається колективною, адже тут учитель ставить школярам спільну задачу. Специфіка інтерактивних форм роботи, зокрема кооперативних полягає в тому, щоб для досягнення результату зумовити посилено працювати кожного учня.

Сутність інтерактивних форм навчання зумовлена об'єднанням учнів із різним рівнем знань, умінь і навичок. Водночас такі учні стають партнерами, кооперуючись навколо поставленого навчального завдання або проекту. Інтерактивні форми роботи реалізують ідею про спільний успіх, який досягається посильним внеском кожного учасника групи (команди).

Форма співробітництва учнів на уроці передбачає власну навчальну траєкторію дій кожного учасника команди, але всі вони в різному темпі, з різним рівнем знань, умінь і навичок прагнуть спільного результату.

Окремої уваги заслуговує форма впровадження ситуацій конкуренції на уроці. Вона відрізняється від кооперативного навчання тим, що стратегію конкурентних дій визначає вчитель. Саме він так конструює навчальні цілі, що можуть стимулювати як спільні зусилля команди, конкуренцію між її членами або зусилля конкретного учня.

У процесі такої роботи на уроці учні розуміють, що вони можуть досягти своєї мети, результату, якщо інші зазнають поразки. Тут головне завдання педагога полягає в тому, щоб сформувати в учнів поняття про «здорову» конкуренцію, коли стимулюються відповіді на складні питання, коли учні виявляють самостійний пізнавальний інтерес до теми або працюють з додатковим навчальним ресурсом в позаурочний час.

У зарубіжних методиках навчання молодших школярів вже нароблений певний позитивний досвід застосування інтерактивних

форм навчання. Саме тому педагоги НУШ звертаються й до європейського, американського освітнього досвіду.

У зарубіжних публікаціях, що висвітлюють кооперативне, конкурентне та навчання у формі співробітництва відзначаються позитивні переваги саме останньої форми інтерактивного навчання. У порівнянні з іншими стратегіями навчання форма співробітництва забезпечує наступне:

- вищі досягнення продуктивності навчальної діяльності учнів;
- виховання культури та порядності взаємин між учнями-партнерами;
- психологічне здоров'я дітей;
- самоповагу та загальнонавчальну й предметну компетентність;

О Пометун, зазначає, що введення інтерактивних форм навчання на уроці має бути поступовим та ретельно підготовленим. Якщо не вчитель, не учні до того не були практично знайомі з інтерактивними формами роботи, то педагогу краще підготувати, спланувати декілька інтерактивних форм навчання на семестр (чверть) заздалегідь, ніж хаотично вводити поспіхом підготовлені інтерактивні форми навчання [50, С.129].

З метою успішного впровадження інтерактивних форм навчання на уроці педагогу слід дотримуватися певних правил. Зупинимося на них детальніше:

1. Учнім слід давати завдання для пропедевтичної підготовки (наприклад: прочитайте...; подумайте над...; продумайте як...; виконайте самостійно підготовче завдання).

2. До заняття доцільно добирати такі завдання, які дають учням своєрідний «золотий ключик» до засвоєння виучуваної теми.

3. Доречно давати учням час достатньо подумати над інтерактивною вправою або завданням для того, щоб в учнів не склалося

несерйозного ставлення і вони не виконували поставлене завдання механічно, «граючись».

4. На одному уроці слід використовувати не більше двох інтерактивних вправ. Це – максимум, яким не слід захоплюватися.

5. За результатами виконання інтерактивної вправи слід провести детальне обговорення її та акцентувати увагу на іншому матеріалі, що було використано у вправі.

6. На уроці, що передбачає інтерактивну форму роботи обов'язково слід здійснювати бліц-опитування, взаємоперевірку домашньої роботи, що не була пов'язана з інтерактивом.

Отже, впровадження на уроках в НУШ інтерактивних форм роботи потребує серйозної попередньої підготовки від учителя. Вона полягає в наступному:

- глибоке попереднє вивчення та продумування матеріалу;
- добір додаткових навчальних текстів, прикладів, навчально-комунікативних ситуацій, завдань для груп тощо;
- визначення хронометражу заняття (інтерактивного фрагменту), конкретизація ролі учасників, підготовка запитань та прогнозування орієнтовних відповідей;
- продумування методів активізації уваги учнів
- укладання критеріїв оцінювання успішності роботи та оголошення їх учням;
- попереднє оголошення очікуваних результатів для зміцнення мотивації учнів.

Безсумнівно, що впровадження інтерактивних форм роботи на уроці створює певну емоційну атмосферу серед учнів, певною мірою нівелює правила дисципліни. Для того, щоб не захопитися станом піднесеності та жвавого обговорення, який часто виходить за межі розуміння «робочого шуму», слід підтримувати нормальну роботу учнівської аудиторії. Дослідники вважають, що підтримувати

сприятливу робочу атмосферу на уроці допоможе введення вправ-розминок, письмовий розподіл ролей в групах тощо [50, С.129].

У процесі формування мовної особистості молодшого школяра в НУШ роль створення комунікативних ситуацій виходить на перший план. Саме під розроблення спільних навчальних завдань, виконання вправ, мовних проектів на інтерактивній основі молодші школярі набувають навичок грамотного, комунікативно доцільного спілкування. Застосування інтерактивних форм роботи на уроках української мови в початковій школі має враховувати той досвід, що вже набутий школами України та за кордоном.

Перспективний досвід учителів-практиків свідчить про те, що інтерактивні форми роботи активно сприяють оптимізації освітнього процесу. Вони дозволяють інтенсифікувати його. Водночас, як і будь-який процес, упровадження інтерактивного навчання або окремих його форм не може бути ідеальним і вирізнятися тільки позитивними сторонами. Інтерактивні форми навчання також мають певні недоліки, які педагогу слід знати та передбачати їх.

Аналіз джерельної бази дозволив нам вділити та узагальнити позитивні (сильні) та негативні (слабкі) сторони застосування інтерактивних форм навчання в освітньому процесі загалом та в мовній освіті молодшого школяра зокрема. Проілюструємо сказане детальніше за допомогою таблиці 1.2- Позитивні та негативні характеристики інтерактивних форм навчання.

Таблиця 1.2-Позитивні та негативні характеристики інтерактивних форм навчання

Позитивні характеристики інтерактивних форм навчання	Негативні характеристики інтерактивних форм навчання
Полегшують учням процес засвоєння знань на уроці	Для засвоєння невеликого обсягу навчального матеріалу учням потрібно багато часу

1	2
Сприяють розвитку вміння аналізувати потрібну навчальну інформацію та творчо її опрацьовувати	Кожна інтерактивна форма навчання потребує попереднього ознайомлення з процедурою
Обстоювати власну думку, дискутувати, аргументовано доводити свою позицію	Педагог має менший контроль над обсягом матеріалу, що засвоюється кожним учнем та глибиною засвоюваного
Створювати соціальні, комунікативні ситуації; збагачувати власний досвід через включення до них	Результати роботи учнів менш прогнозовані
Сприймати іншу позицію, вести діалог, поважати чужу думку	Інтерактивні форми роботи нівелюють значення дисципліни на уроці
Учитись формувати конструктивні, робочі відносини в групі, шукати компроміс, уникати конфліктних ситуацій	Недостатня кількість навчально-методичних розробок
Розвивати навички спільної проектної діяльності, творчої, креативної роботи	

Отже, як бачимо, навіть в узагальненому варіанті аналізу позитивних та негативних характеристик інтерактивних форм навчання, домінують сильні сторони інтерактивного навчання. З огляду на наведені дані, вважаємо, що інтерактивні форми навчання на уроках української мови сприяють ідеї партнерства та співробітництва учнів та вчителя, учнів один -з- одним. Оскільки ідея партнерського навчання є провідною в НУШ, то роль інтерактивних форм роботи актуалізується.

Не зважаючи на те, що серед слабких сторін застосування інтерактивних форм роботи вченими та педагогами було названо проблеми з дисципліною, проте їх застосування робить свій внесок у створення доброзичливої атмосфери на уроці. Упровадження

інтерактивного навчання сприяє підвищенню мотивації учнів до навчання загалом та української мови зокрема.

Важливу роль має правильне оцінювання під час інтерактивного навчання української мови. Тут доцільним є заохочування, виділення найменших успіхів учнів. Якщо ж критики не уникнути, то слід починати з позитивних вражень від роботи.

У процесі інтерактивної роботи на уроках української мови учням слід прищеплювати вміння оцінювання інших відповідей та самооцінювання. Для цього слід навчити молодших школярів використовувати фрази, що мають коригувальне значення. Їх учням можна запропонувати у вигляді опорної таблиці, яку доцільно розмістити на дошці на тривалий час для кращого запам'ятовування. Ці ж фрази учні можуть ввести в свій лексичний запас та використовувати в інших мовленнєвих ситуаціях.

Таблиця 1.2-Опорні фрази для оцінювання й коригування навчальних досягнень учнів під час застосування інтерактивних форм навчання

<i>Опорні фрази для пропозицій діяти правильно:</i>
✓ Існує інший погляд!
✓ Можлива інша відповідь!
✓ Доцільно сказати (зробити, написати) інакше!
✓ Краще переосмислити сказане!
✓ Відповідь треба відкоригувати!

На уроках української мови в початкових класах застосовують такі види інтерактивного навчання: гра, проект, моделювання комунікативних ситуацій, дискусія тощо. Розглянемо детальніше найбільш популярні та ефективні з них.

Оскільки за віковою періодизацією учні молодших класів знаходяться на межі означення провідних видів діяльності, гри та навчання, то упровадження інтерактивної гри вважається доцільним дидактичним засобом навчання.

На уроках української мови в НУШ педагоги використовують обмежений, але перевірений за доцільністю набір інтерактивних ігор. Представимо їх за допомогою рисунку 1.1.

Рис.1.1- Види інтерактивних ігор на уроках української мови.

Науковці визначають серед ознак інтерактивної гри її здатність сприяти тому, щоб учні у швидкій та зручній формі опанували навчальний матеріал. Гра створює стійку мотивацію до навчання. Вона передбачає активну взаємодію учнів між собою, особливо в умовах пробної ситуації.

Аналіз науково-методичної літератури та вивчення практичного досвіду вчителів НУШ вказує на те, що найчастіше використовують рольові, сюжетні ігри та ігри, що моделюють певну ситуацію, наприклад комунікативні. Розглянемо їх детальніше.

Сюжетні інтерактивні ігри передбачають умовне (віртуальне) перенесення учнів в іншу реальність. Це може бути інша історична епоха, країна, нове громадське місце тощо. Умовна зміна реальності відбувається за допомогою інтерактивної подорожі. У результаті такої форми роботи відбувається активізація словникового запасу учнів та наповнення його відповідною лексикою, розвивається творча уява та формуються нові норми культури спілкування між собою.

Ігри-драматизації дозволяють на уроці розігрувати певні фрагменти літературного твору. Доцільність такої роботи підтверджується можливостями міжпредметних зв'язків мови та читання та розвитком зв'язного мовлення, його культури та техніки.

Соціальні рольові інтерактивні ігри. Такі інтерактивні ігри спрямовані на формування соціальної адаптації засобом комунікації. У процесі їх упровадження в навчальну діяльність учні обирають різні соціальні ролі та демонструють себе у різних комунікативних ситуаціях. Молодші школярі моделюють ситуації, де вони мають інший соціальний статус, професію, вік, стать тощо.

Ділові інтерактивні ігри передбачають моделювання таких ситуацій, які споріднені з тими, учасниками якої насправді учні можуть стати. Навчальна мета такої форми роботи полягає в тому, щоб навчити учнів комунікувати, уникати конфліктів. Ділові ігри дають можливість учням отримати уявлення про різні професії, в ігровій формі опанувати професійну лексику тощо.

Успішність роботи над навчальним матеріалом, зокрема лінгвістичним, залежить від створеного учителем «банку ігор». Оскільки застосування всіх ігор передбачає певне матеріально-технічне забезпечення, то учитель, плануючи на уроці застосування інтерактивних ігор має урахувати цей аспект. До згаданого «банку ігор» можуть включатися й комп'ютерні ігри.

У процесі підготовки до впровадження інтерактивних ігор учитель може запропонувати підготовчу роботу. Вона включає, в тому числі, й самостійне (разом з батьками) виготовлення роздавального матеріалу для дидактичної інтерактивної гри.

Водночас у процесі впровадження інтерактивних ігор можуть виникати певні труднощі. Це пов'язано з тим, що навчання в будь-якій формі має конкретну мету, а гра, навпаки, має непередбачуваний характер. Відповідно до мети уроку чи конкретного завдання учитель має підпорядкувати й мету інтерактивної гри. Окрім поставленої дидактичної мети уроку, інтерактивна гра характеризується цілим комплексом цілей:

- навчити учнів самовизначатися;
- забезпечувати контроль за виявом емоцій;
- стимулювання творчої уяви;
- розвиток навичок партнерства;
- виховання соціальної комунікації;
- формування вмінь зв'язного висловлення думки.

Оскільки учасники освітнього процесу, що організовується за інтерактивною моделлю працюють в нетрадиційних умовах, то вони мають велику інтелектуальну свободу, яка обмежується лише правилами гри. Сутність інтерактивної гри будь-якого з означених видів полягає в тому, що учні можуть самі обрати роль у грі; шукають способи розв'язання проблемних ситуацій; вчаться аргументувати свою позицію.

Роль учителя в інтерактивних іграх також потребує уваги. Він, як правило, має функцію інструктора, що ознайомлює з правилами та слідкує за їх дотриманням. Учитель може виступати й у ролі рефері, що дає поради по розподілу ролей. У якості тренера учитель, за потреби, може підказувати учням, спрямовувати їхню діяльність. Найбільш поширеною на початку введення гри в навчальну діяльність є роль ведучого.

Отже, в процесі упровадження інтерактивної гри в навчальну діяльність функція вчителя передбачає опосередкований контроль та підтримку учнів. Саме така роль вчителя дозволяє учням відчувати свою самостійність, відповідальність за навчання та стимулює до пізнавальної діяльності.

Загалом упровадження інтерактивних форм навчання на уроках української мови сприяє урізноманітненню навчальної діяльності, налагодженню доброзичливих стосунків між учнями та педагогом. Під час різноманітних інтерактивних ігор активно формується комунікативна компетентність молодших школярів, оскільки в змодельованих соціально-комунікативних ситуаціях збагачується досвід спілкування школярів.

Активна комунікація учнів привчає їх до конструктивної взаємодії, учні вчаться чітко висловлювати свою позицію та аргументовано обстоювати свою відповідь або певний погляд.

Окрім інтерактивних ігор, в мовній освіті молодших школярів у НУШ застосовують й інші форми роботи. У межах аналізу проблеми нашого дослідження доцільно розглянути **метод фокальних об'єктів та форми роботи, що з ним пов'язані**. Сутність означеного методу навчання полягає в тому, що властивості одного предмета переносяться на інший. Своєю чергою, фокальним науковці визначають об'єкт, що знаходиться в центрі уваги (від лат. focus-осередок). Спираючись на цей метод навчання на уроках української мови, вчитель може поставити учням такі завдання:

1. Опишіть мистецький твір або картину.
2. Дайте 5-10 визначень предмета (особи, явища), що знаходиться в центрі уваги за допомогою питань: який він? з якого матеріалу? якого кольору?
3. Доберіть словосполучення, що найбільш влучно й точно характеризує об'єкт опису.

4. Прикладом інтерактивної роботи за допомогою методу фокальних об'єктів (МФО) слугує наступний вид діяльності на уроці, що має певний алгоритм дій.

Проілюструємо це детальніше:

1. Учні пропонуються уважно розглянути презентацію (ілюстрацію, малюнок, іграшку тощо) і визначити свій фокус огляду. Школярі обирають об'єкт, що знаходиться в центрі уваги та огляду.
2. Дати приблизно вісім-десять визначень вибраного предмета (який? яка? яке?).
3. Дібрані за допомогою питань ознаки підставляють до слова, яке знаходиться у фокусі та отримують словосполучення. Потім їх аналізують.
4. Після знаходження потрібного або цікавого словосполучення фокальному слову-образу надаються необхідні якості.
5. У процесі добору словосполучень, значення яких відповідає якостям потрібного слова, учні можуть пропонувати такі елементи, які не властиві даному слову-образу. Так і відбувається видозміна властивостей.

Мета такого виду роботи полягає в тому, щоб учні в процесі обговорення, спілкування самі зрозуміли, які з названих словосполучень відтворюють якості, властивості образу, що знаходиться у фокусі їх уваги.

Наприклад: **слово у фокусі** – літак.

Слова-помічники – блискучий, зелений, гнучкий, пасажирський, паперовий, великий, сталевий.

Слово у фокусі – груша.

Слова – помічники – квітуча, рясна, плодовита, невеличка, доросла, впевнена, смугаста.

Іншим видом роботи засобом методу фокальних об'єктів може бути **storiteling**:

1. Скласти казку (розповідь) про фокальний об'єкт, використовуючи знайдені слова.

Пропоноване завдання дає можливість учням мислити нестандартно, розвивати навички складання розповіді вміння презентувати свій твір. Такі види роботи розвивають у молодших школярів творче мислення, вміння створювати асоціації та демонструвати навички опису. Учні вчаться приймати нешаблонні рішення та уникати психологічної інерції, яка властива дорослим.

Одним із прикладів інтерактивних методів навчання на уроках української мови є мозковий штурм. Основним його завданням є стимулювання учнів до продукування максимальної кількості ідей за невеликий проміжок часу. Мозковий штурм також генерує інтерактивні форми роботи на уроках української мови. Цей метод є продуктивним саме в колективних формах навчальної діяльності.

Цікавим є історико-педагогічний контекст даного методу та форм роботи, що з ним пов'язані. Мозковий штурм як ефективний засіб стимулювання діяльності особистості вперше обґрунтував американський підприємець А. Осборн. Він вказав на доцільність колективного пошуку нетрадиційних рішень. Психологічну основу мозкового штурму заклали праці З. Фрейда, який у своїй теорії зазначає про те, що «...у звичайному, спокійному психічному стані людина мислить свідомо...у свідомості панує контроль і порядок, а для подолання психологічної інерції потрібно створити умови для прориву із підсвідомості неспокійних і грізних сил та інстинктів...» [17, С.231].

Теорія цього методу роботи для вивчення української мови в початковій школі корисна тим, що передбачає залучення психології не тільки одного учня, а й групи чи класу. Це дає можливість залучити до спільної навчальної діяльності учнів групами або мікрогрупами, а усі

висловлені ідеї записувати й обговорювати. Так, уже в початковій школі учнів навчають уникати емоційної критики в процесі обговорення, а зв'язно висловлювати свою думку.

Після спільного обговорення учні поділяються на так званих, «генераторів ідей» та їх «опонентів» («противників»). Кожна з груп має представити свої аргументи, пояснення обраної позиції та переконати в своїй правоті інших учасників дискусії.

Таку форму інтерактивної навчальної діяльності активно застосовують педагоги НУШ. Вона характерна ще й тим, що може виникнути на уроці позапланово. Особливість мозкового штурму, як інтерактивного засобу навчання полягає в тому, що учні самі аналізують та коригують висловлені ідеї під опосередкованим керівництвом учителя.

Аналіз наукової літератури та досвіду вчителів НУШ дозволив виділити та узагальнити низку правил, дотримання яких забезпечує успішність та ефективність застосування мозкового штурму та інтерактивних форм роботи, що пов'язані з ним. Вони передбачають реалізацію інтерактивного навчання на уроках української мови та створюють додаткові можливості для формування комунікативної компетентності молодших школярів.

Представимо основні передумови успішного застосування інтерактивного методу мозковий штурм у дослідженні за допомогою таблиці 1.3.

Таблиця 1.3 – Передумови ефективного застосування інтерактивного методу мозковий штурм

<p>Основні передумови застосування інтерактивного методу Мозковий штурм</p>
<p>1. Організація навчання з невеликою кількістю учнів (від двох до семи).</p>

2.Можливість висловлення хибної думки.
3.Заохочення вільного асоціювання, стимулювання нестандартних рішень.
4.Продукування «банку ідей».
5.Різні комбінації усних висловлювань.
6.Завершення дискусії найцікавішою ідеєю.

Отже, дотримання означених передумов сприятиме успішному впровадженню інтерактивних форм роботи за допомогою мозкового штурму в навчання української мови молодших школярів.

У науковій літературі нині приділяється увага нетрадиційним способам навчання, а дослідження щодо інтерактивних форм роботи набувають популярності. Здійснений аналіз дозволив виділити схему проведення інтерактивного мозкового штурму **на початковому етапі опрацювання ключових тем з української мови**. Зупинимося на цьому детальніше:

1. Визначення мети й проблеми.
2. Встановлення чітких обмежень.
3. Висвітлення способів традиційного вирішення поставленого завдання.
4. Визначення елементів, що потребують удосконалення.
5. Продукування ідей та їх аналіз.
6. Добір раціональних рішень та пояснення своєї думки.
7. Індивідуальний захист учнями своїх рішень.
8. Перевірка висунутих ідей на практиці.

Застосування інтерактивної навчальної діяльності засобом мозкового штурму на уроках української мови доцільне при переході від простого механічного запам'ятовування до осмисленого сприйняття

матеріалу (наприклад, орфографічне правило та спосіб його практичного використання; усвідомлення граматичних понять тощо).

Учителі вважають, що найбільш ефективним є застосування інтерактивних форм роботи, де провідним методом є мозковий штурм під час групової роботи на етапі пізнання мовного поняття або на етапі формування нових знань про нього.

Дана форма роботи може бути доцільною під час вивчення лексико-граматичних частин мови, особливостей відмінкових форм у синтаксичному контексті. Педагоги НУШ рекомендують застосовувати мозковий штурм і в процесі розвитку зв'язного мовлення молодших школярів.

Не менш важливою є організація роботи засобом інтерактивного мозкового штурму на завершальному етапі вивчення лінгвістичного матеріалу (мовної теми). Представимо в дослідженні за допомогою схеми 1.1 основні етапи організації інтерактивного навчання на основі мозкового штурму.

Схема 1.1- Основні етапи організації інтерактивного навчання на основі мозкового штурму

Схематичний аналіз об'єкта

Формулювання мети та проблеми уроку

Встановлення чітких обмежень

Пропонування нестандартних ідей

Добір рішень засобом роботи з підручником

Добірка оригінальних рішень

Практичне застосування ідей та пропозицій

Отже, поетапне виконання алгоритму організації інтерактивного навчання на основі мозкового штурму сприяє розвитку в учнів вміння

нестандартно мислити, оцінювати свої відповіді та аналізувати думки однокласників. Інтерактивні форми навчання лінгвістичних понять сприяють творчому опануванню мовними одиницями.

У процесі мовної освіти молодших школярів НУШ актуалізується роль **методу синектики**. Даний метод генерує можливості для інтерактивних форм навчання. Історія цього методу пов'язана з американським психологом, якого звали Вільям-Джеймс Гордон. Засновник методу вважав корисним об'єднання людей різних спеціальностей навколо спільної ідеї або проекту. Представники різного фаху поєднували творчі ідеї та несумісні, на перший погляд, елементи. У результаті продукувалися нестандартні та креативні рішення проблеми. Такі творчі групи називалися синектичними.

Сучасні науковці (Дичківська, Дудник, Чепель) вказують на спільні аспекти між методом синектики та методом мозкового штурму. Вони спрямовані на розвиток вмінь несандартного підходу до проблеми та її творчого вирішення. Обидва методи стимулюють в учнів потребу продукування цікавих ідей. Саме тому дані методи застосовують на уроках розвитку мовлення для роботи в інтерактивних групах.

В.-Дж. Гордон виділяв два види інтерактивного методу синектики. Розглянемо їх детальніше:

1. Некерований (неопераційний) – характеризується тим, що в його основу покладено опертя на інтуїцію та натхнення виконавця.

2. Керований (операційний) – ґрунтується на використанні різноманітних аналогій.

Видове різноманіття аналізованого методу дозволяє вчителю ефективніше організовувати опрацювання мовного матеріалу з огляду на рівень підготовленості учнів та їх рівень сприйняття певної теми.

Некерований вид здебільшого доцільно застосовувати у процесі розвитку мовлення учнів: на етапі навчання опису , міркування,

розповіді. Він доцільний під час формування навичок діалогічного мовлення учнів.

Відповідно, керований вид методу синектики доцільний під час виконання послідовних дій, поетапних мовних операцій. Наприклад, під час вивчення морфології, зокрема граматичних категорій частин мови. Подальше колективне обговорення граматичних категорій частин мови учнями передбачає їх взаємодію, аналіз, дискусію тощо. Результатом такої співпраці є реалізація основної мети уроку та формування комунікативної культури учнів.

Оскільки в основі інтерактивних форм роботи покладено творчий процес, то завдання вчителя полягає в опосередкованому спрямуванні учнів на застосування аналогій. Цілеспрямоване застосування аналогій ефективно формує творче мислення. Такої думки дотримуються науковці І. Дичківська, Н. Дудник, М. Чепель. Суголосну позицію мають і вчителі-практики НУШ.

Педагоги виділяють види аналогій, які представимо на рисунку 1.2.

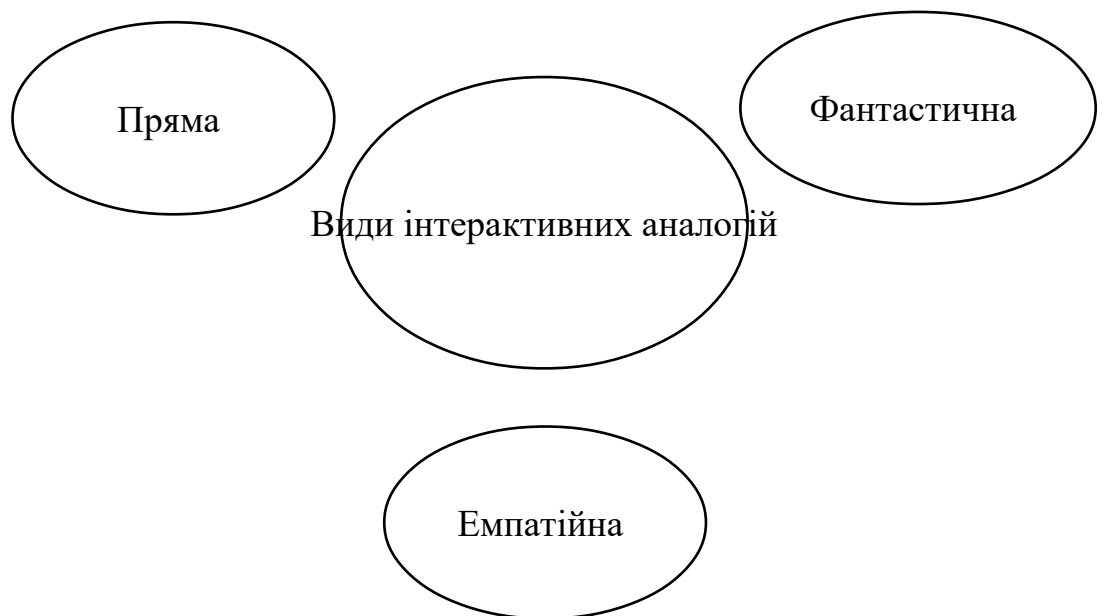

Рис. 1.2- Види аналогій

Проаналізуємо детальніше означені види аналогій та критерії їх виділення.

1. Пряма аналогія, на думку вчених, визначає схожість об'єктів різноманітних галузей за певними властивостями [17, С.233].

Її сутність полягає в тому, що після визначення функцій об'єкта вивчення (дослідження) учні віднаходять такий об'єкт, якому також притаманні відмічені функції або специфічні ознаки. Назва аналогії пояснюється тим, що віднаходять аналогії з інших галузей. Наприклад: вітер – пилосос, вентилятор; співати – соловейко, річка.

2. Фантастична аналогія. Особливістю даної аналогії є те, що при розв'язанні окремих завдань, закріпленні вивченого матеріалу учням слід відмовитися від стереотипного мислення. Засобом розвитку фантастичної аналогії вчитель може запропонувати учням перенестися в казку, царину слів, подорож до Числівника тощо. Учні вчаться мислити неординарно, таким чином, досягаючи потрібного результату – засвоєння нових лінгвістичних знань.

3. Емпатійна аналогія. В основу даної аналогії покладено ототожнення себе з об'єктом, який аналізується (вивчається). Дана аналогія є доцільною на уроках розвитку мовлення, особливо під час написання твору-міркування. Учні пропонується дати відповіді на питання: «Опиши свою мрію», «З ким би ти хотів дружити?», «Чи вмієш ти пробачати?».

У дослідженні ми вже зазначали, що кожна з аналогій характеризується своїми особливостями та відповідає низці критеріїв. Розглянемо детальніше кожний вид аналогій та їх підвиди.

Отже, пряма аналогія залежно від своїх особливостей має різновиди: аналогію за формою, компонентну, функціональну, аналогію за кольором, ситуацією, за властивостями, комплексну. Проілюструємо

сказане за допомогою таблиці 1.4- Характерні особливості прямої аналогії (на основі методу синектики).

Таблиця 1.4- Характерні особливості прямої аналогії (на основі методу синектики)

Аналогія	Критерій	Приклад застосування
Аналогія за формою	аналогія об'єкта, що розглядається містить такі ж ознаки, що й оригінал	Книга - двері, букви - цифри
Компонентна (структурна)	аналогія за схожістю компонентів об'єкта; схожість окремих компонентів об'єкта з іншими подібної структури	вата - хмара, піна-солодка вата, сніг-морозиво
Функціональна	аналогія за функціями об'єкта	машина - кінь, стоніжка
За кольором	аналогія за кольором або відтінком об'єкта	кульбаба - сонце, лимон, банан
За ситуацією, станом явищ або предметів	аналогія за ситуацією, станом явищ або предметів, що вивчається	тиха година – захід сонця, штиль на морі
За властивостями	аналогія, яка потребує відповіді на питання	небо (яке?) синє, купальна шапочка (яка?) мокра
Комплексна	Одночасне використання різних видів прямої аналогії	у залежності від мети навчання формуються групи слів за лексичним значенням, частиномовною належністю: учні слухають – відповідають – записують; листопад – дощ - прогулянка

Окремої уваги заслуговує комбінований підвид прямої аналогії. Цей навчальний засіб активно застосовують в мовній освіті молодших школярів. Учні пропонується гра «Ланцюжок», що ґрунтується саме на означеній аналогії. У процесі гри учні добирають власні аналогії до останнього слова.

Наприклад: діти-багато-галасують-кричать-репетують посміхаються; жовтень-листопад-парк-жовтогарячий сад.

Мета добору таких аналогій полягає в навчанні учнів створювати асоціативний ряд, конструювати словосполучення та речення, розвивати чуття мови.

У процесі аналізу аналогій та їх різновидів було визначено фантастичну аналогію її застосування доцільне під час розвитку мовлення учнів, навчання висловлювати свою думку. Молодшим школярам пропонується описати школу майбутнього, казкову подорож, фантастичну прогулянку або вихідний день. Створюючи свої фантазії, учні вчаться мислити нестандартно, ділитися своєю мрією та формувати словесні образи. Відхід від нестандартних форм роботи на уроках зв'язного мовлення сприяє уможливленню свободи спілкування учнів, обмін ідеями та думками. На думку І. Дичківської «...навчання нової справи відбувається продуктивніше, якщо робочу ситуацію перенести у казку» [17, С.235].

Загалом такий підхід до навчання створює невимушену атмосферу на уроці та дозволяє учням сприймати урок української мови як цікавий, атмосферний елемент навчального процесу.

Окрім досягнення навчальної мети застосування аналогій як елементу методу синектики, сприяє тому, що учні непомітно розкривають свій характер, власне ставлення до навколишнього світу та людей. Демонструють емоції. Розуміння усього означеного допомагає учителю краще відчувати своїх учнів, корегувати їх емоційний стан та

поведінку, що, однозначно позитивно впливає на загальну атмосферу уроку.

Отже, застосування інтерактивних форм навчання на уроках української мови в НУШ ґрунтується на теоретичних засадах, що розроблені зарубіжними та вітчизняними ученими. Аналізовані наукові засади стали підґрунтям для розроблення власного педагогічного досвіду вчителів-новаторів Нової української школи.

РОЗДІЛ 2

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ІНТЕРАКТИВНИХ ФОРМ НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

2.1. Інтерактивні форми навчання та методика їх застосування на уроках української мови

У дослідженні було проаналізовано проблему інтерактивного навчання у науковій площині та вплив інтерактивних форм роботи в процесі формування мовної особистості молодшого школяра в Новій українській школі (п. п. 1.1-1.2). У межах предмету аналізу нашого дослідження доцільно визначити лінгводидактичні засади інтерактивних форм навчання та методик їх застосування на уроках української мови . Так, у процесі мовної освіти молодших школярів у сучасних умовах навчання важливою є наукова теза про сутність інтерактивних форм. Її висловив В. Пилипчук, який наголошував на тому, що «...форми інтерактивності навчання – це не лише засіб організації засвоєння змісту освіти, а й самостійне джерело його наповнення» [37, С.59].

Представлена наукова позиція суголосна з ідеями НУШ про оновлення змісту й форм мовної підготовки молодших школярів, потребу в сучасних формах навчання української мови. У роботі ми актуалізували ідею про те, що інтерактивні форми навчання разом із оволодінням учнями новими знаннями, уміннями й новими навичками сприяють набуттю соціального досвіду. Нам видається, що повною мірою це твердження стосується й специфіки навчання української мови.

На уроках української мови в початковій школі виділяють такі форми інтерактивного навчання: індивідуальну, групову, парну, колективну та фронтальну. Типовою ознакою цих форм є те, що вони забезпечують інваріантність навчання.

Найбільш часто використовують на уроках української мови групову та колективну форму інтерактивного навчання. Проаналізуємо її, узагальнивши специфічні ознаки в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1- Характеристика групової та колективної форми інтерактивного навчання

Форма інтерактивного навчання	Характерні особливості
Групова форма	Передбачає спілкування учителя з групою учнів (5-8) осіб, які взаємодіють між собою та з учителем задля реалізації освітніх завдань. Лише один з учасників колективу в певний час навчання впливає на інших (учитель, консультант, лідер учнівської команди) .
Колективна форма	Навчання відбувається одночасно в колективі учнів. Декілька учнів одночасно можуть впливати на колектив.

У процесі застосування колективної форми навчання роль учителя має опосередкований характер, учні мають більше самостійності у власних діях, під час вибору рішення навчальної задачі. Розглянемо приклад застосування **групової форми інтерактивного навчання за технологією «Джигсоу»**.

«Джигсоу» передбачає роботу в групах з різним темпом оволодіння навчальним матеріалом. Клас розбивається на мікрогрупи по 5-7 осіб. Учні у групу добирають із однаковими навчальними можливостями. У той же час кожна з груп відрізняється одна від одної власним темпом і навчальними можливостями. Саме у такий спосіб пояснюється назва «Джигсоу», що буквально означає загальна картинка із фрагментів. Темп кожної з навчальних груп може змінюватися під час роботи та взаємодії учнів між собою. Залежно від опанування мовного матеріалу або розв'язання певної навчальної лінгвістичної ситуації темп навчання може як зменшуватися, так і збільшуватися. Описаний формат

роботи сприяє активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів, які мають нижчий рівень знань, умінь і навичок. Вони прагнуть «наздогнати» тих, хто сильніше. Така здорова конкуренція сприяє роботі всього учнівського колективу.

Аналізована форма інтерактивного навчання на уроках української мови застосовується на етапі закріплення вивченого матеріалу. Наприклад, під час вивчення граматичних категорій частин мови учням пропонується визначити граматичні категорії іменника, прикметника, дієслова тощо. Групи учасників мають визначити у своєму навчальному темпі категорії вивчених частин мови та обґрунтувати свої відповіді.

Характерною особливістю інтерактивного навчання української мови в груповій формі є те, що склад навчальних груп може бути змінним. Така зміна партнерів навчання ефективно сприяє розвитку комунікативних навичок учасників навчання. Роль учителя полягає на цьому етапі навчання в тому, що він сам визначає коли треба робити зміни в групах для оптимізації навчальної діяльності.

У такий спосіб відбувається поступова зміна учасників груп, коли учні-лідери сприяють тому, щоб інші учасники активізували свої можливості та розкривали навчальний потенціал.

Засобом групового навчання на уроках української мови досягається не тільки конкретна навчальна мета уроку, а й створюються додаткові можливості для комунікативного розвитку молодших школярів у НУШ.

Окремої уваги заслуговує, на наш погляд, навчальна діяльність груп-лідерів на уроках української мови. У таких групах учні, безперечно, швидше опановують лінгвістичні вправи та завдання, мають додатковий час для просування в програмовому матеріалі. Саме тому, коли в групу потрапляє новий учасник, що працює в іншому темпі, то виникає певна пауза, зупинка в діях. Водночас при правильній

організації роботи вчитель може використати таку ситуацію на користь як слабших учнів, так і сильніших.

Учень, який працює в активному темпі може виступити в якості лідера, наставника та пояснити слабшому учневі сутність виучуваного мовного явища. Таким чином, той сприймає навчання в невимушеній навчальній ситуації, а учень-лідер ще раз його закріплює. Така форма роботи має свої сильні сторони, які за допомогою технології «Джигсоу» реалізуються в навчально-комунікативній ситуації.

«Вербальна активність» учнів-лідерів, які допомагають передавати навчальну інформацію виступає потужним резервом групової форми інтерактивного навчання на уроках української мови в НУШ.

У науково-методичній літературі подекуди зустрічаються дискусії щодо доцільності роз'яснення матеріалу одними учнями іншим. На думку В.Пилипчука, представлена модель інтерактивного навчання- це не спосіб перекладення на учнів обов'язків педагога [37, С.61]. Дана модель навчання, навпаки, ускладнює роботу вчителя, адже він має контролювати спосіб і зміст роз'яснення матеріалу учнем-лідером. Водночас педагог відстежує рівень сприйняття слабкішого учня та корегує його.

Створення подібних комунікативних ситуацій подекуди відбувається через реалізацію рольової дидактичної гри. Отже, функція вчителя під час застосування інтерактивних форм роботи не обмежується пасивним спостереженням, а потребує коректних корелюючих дій за потреби.

Аналізуючи сучасну науково-методичну літературу, звернули увагу на ще один сильний момент у застосуванні групових та колективних форм інтерактивного навчання. Це активність усіх учасників навчання, без диференціації на «сильних» та «слабких», «готових» та «не готових» до уроку. Інтерактивне навчання сприяє й

накопиченню оцінок в молодших школярів та бонусних балів, які стимулюють їх.

Наведемо приклад завдання для інтерактивної групової роботи на уроці української мови під час вивчення теми **Написання великої букви у власних назвах.**

Учням пропонується інструкція до виконання групового проекту з виучуваної теми:

1.Прочитайте ліву колонку таблиці та проаналізуйте випадки, коли у власних назвах пишеться велика буква.

2.Наведіть приклади вживання великої букви відповідно до кожної позиції таблиці.

3.Обґрунтуйте свою відповідь.

Написання великої букви у власних назвах

<i>У індивідуальних іменах людей, прізвищах, по батькові, прізвиських, псевдонімах</i>	<i>Леся Українка, Іван Якович Франко, Нестор Літописець</i>
<i>У назвах міфологічних істот, дійових осіб у байках, казках, кличках свійських тварин</i>	<i>Нептун, Вовчик-братик, Котигорошко</i>
<i>У назвах найвищих посад та державних органів влади</i>	<i>Верховна Рада України, Президент України</i>
<i>У географічних назвах, власних назвах топографічних та територіальних найменувань</i>	<i>Поділля, Карпати, Херсон, Дніпро</i>
<i>В астрономічних назвах</i>	<i>Чумацький шлях, Велика Ведмедиця</i>
<i>У назвах вулиць, шляхів, каналів, майданів тощо</i>	<i>майдан Незалежності, вулиця Університетська, Ромоданівський шлях</i>
<i>У назвах держав, міжнародних організацій, областей, районів тощо</i>	<i>Україна, Організація Об'єднаних Націй, Харківська область</i>
<i>У назвах партій, професійних та інших інстанцій</i>	<i>Спілка «Просвіта», Товариство Української мови</i>
<i>У першому слові назв академій,</i>	<i>Національна академія наук України,</i>

<i>освітніх закладів, пам'яток культури, заводів тощо</i>	<i>парк «Херсонська фортеця», кондитерська фабрика «Світоч»</i>
<i>У першому слові назв парків, театрів, кінотеатрів</i>	<i>Кафе «Старий Дніпро», театр Вогні Полісся</i>
<i>У назвах свят, релігійних понять, культових книг</i>	<i>Новий рік, Різдво, Біблія</i>
<i>У першому слові та власних іменах у назвах творів літератури, у назвах сайтів, газет, журналів тощо</i>	<i>В. Сухомлинський «Серце віддаю дітям», видавництво «Освіта»</i>

У наведеному варіанті таблиці заповнено обидва поля - ліве та праве. Учні ж на уроці можуть працювати інваріантно: заповнено позиції правила; заповнено приклади до правила; треба навести власні приклади. Перші два варіанти завдань видаються найбільш оптимальними для вивчення теми Написання великої букви у власних назвах.

Прикладом завдання для групової форми навчання учнів у процесі вивчення теми **Правопис прикметника** може слугувати таке завдання:

1. У поданих реченнях визначте прикметники, поясніть вживання та правопис суфіксів у них.

2. Доберіть до прикметників із суфіксами пестливого значення рід самостійно обраних вами.

3. Побудуйте з самостійно дібраними прикметниками міні-твір на тему «Місяць ясенський».

1.Надворі розгулявся січневий день. 2.Місяць ясенський промінь тихесенький кинув до нас. (Леся Українка). 3.Хлопець уявляв себе на баскому коні з шаблею при боці. Знов ріг мисливський грає над борами і кида в небо тріумфальний клич.

Пропоноване завдання може бути використане не тільки під час групової форми навчання, але й бути доцільним в колективній навчальній інтерактивній діяльності. У процесі такої роботи переслідується навчальна мета закріплення правопису прикметника,

узагальнення знань про нього. Корисним для розвитку мовлення учнів є й завдання спрямоване на створення міні-проекту. Така спільна діяльність молодших школярів стимулює їх до розвитку навичок культури мовлення.

Таким чином, можемо констатувати, що групова форма інтерактивного навчання сприяє формуванню необхідних мовних знань та організаційній діяльності учнів. Разом усе означене дозволяє в одному суб'єкті навчання характерний для нього ранг: лідера, партнера, підлеглого тощо. Так учні поступово починають усвідомлювати значення їх власних природних здібностей.

Загалом групова й колективна форми інтерактивного навчання найбільш активно застосовуються в початковій школі. Студіювання науково-методичної літератури дозволило нам виокремити таку позицію вчених: «...групова форма роботи – це феномен педагогічної новації» [37, С.64].

У межах аналізу предмету дослідження акцентуємо увагу й на парних формах навчання. Робота в парах на уроках української мови активно застосовується в процесі розвитку мовлення учнів. Сформовані пари учнів отримують завдання, які передбачають:

- створення комунікативних ситуацій;
- ведення діалогу на задану тему (за вибором);
- моделювання позанавчальної комунікативної ситуації (незнайоме місто, музей, зустріч друзів, подорож тощо).

Робота в парах на уроках української мови передбачає формування навичок взаємодії партнерів, аргументації власної думки, вміння слухати співбесідника, сприймати інший погляд або коректно його заперечувати. Пропонуємо вид роботи, який доречно реалізувати в парній інтерактивній формі навчання. Це **бук-трейлер (book-treiler)**.

Учням, що працюють у парі пропонується прорекламувати улюблену книгу, так, щоб інший учасник захотів її прочитати

(придбати). Реклама має бути короткою, влучною та доцільною. Така форма роботи не тільки розвиває комунікативну компетентність молодших школярів, а й інтегрує їх знання про дитячу книгу, стимулює до читацької самостійності та активізує творчо-пізнавальну діяльність.

У процесі проведення бук-трейлера вчитель має можливість діагностувати рівень читацької компетентності учнів, їх літературні смаки й вподобання. Така форма роботи розширює світогляд, знайомить учнів із новою літературою (не тільки програмовою).

Індивідуальна форма навчання доцільна для диференційованого навчання, зокрема для учнів, які мають більш високий рівень знань. Прикладом такої роботи може слугувати робота навчальними текстами, виконання завдань до них та **бліц-опитування** за результатами роботи. Варто відзначити, що тексти для таких завдань повинні містити навчально-творчий потенціал, бути цікавими для учнів та стимулювати до аналізу.

Наприклад, під час роботи над прикметником для індивідуальної роботи з подальшим бліц-опитуванням можна запропонувати таку вправу:

1. Знайдіть у поданому тексті прикметники, які можуть вживатися в прямому та переносному значенні.

Звідки походить українська назва «олівець» і російська «карандаш»?

Вісімсот років тому люди писали на табличках свинцевими, олов'яними та срібними паличками. Звідси й взяв свою назву польський олувек й український олівець. Російська назва карандаш походить з тюркських мов: кара – чорний, таш – камінь.

Олівець дуже давно служить людині і ще довго служитиме їй.

Питання для бліц-опитування вчитель може підготувати заздалегідь, а може долучити інших учнів, які поставлять питання після прослуханого тексту.

Безперечно, групова й колективна форми інтерактивного навчання мають вплив на розвиток комунікативної компетентності. Водночас на уроках української мови педагоги-практики не рекомендують занадто захоплюватися тільки означеними формами роботи. Створення ситуації постійного колективного або групового обговорення мовно-мовленнєвої ситуації (вправи, завдання) може призвичаїти учнів до того, що відповідальність за певне рішення може брати інший учень. Для того, щоб уникнути зворотного ефекту педагоги-новатори радять використовувати й інші форми інтерактиву, наприклад індивідуальну роботу.

Прикладом застосування такої роботи на уроці української мови є **сторітелінг (storytelling)**. Сутність цього інтерактивного засобу навчання на уроці полягає в тому, що учні опановують мистецтво розповіді, опису, розвиваючи своє зв'язне мовлення. Сторітелінг реалізується як в монологічній, так і в діалогічній формі. Учні можуть створювати власну історію, казку, творчо домислювати завершення розповіді за поданим початком, фантазувати тощо.

У роботі представимо приклади завдань для сторітелінга:

1.Опишіть зовнішність своєї мами, скориставшись світлинами.

2. Для опису ви можете скористатися опорними словами, які допоможуть зробити Вашу історію найвиразнішою та найточнішою.

3. Опорні слова. *Обличчя:* невелике, миловидне, симпатичне, добре сумне, веселе, бліде, вольове. *Волосся:* довге, густе, кучеряве, коротке, світле, русяве, сиве. *Ніс:* кирпатий, маленький, тонкий, з горбинкою, прямий. *Очі:* великі, блакитні, ясні, чорні, задумливі, з прищуром, сірі, чорні.

У процесі вивчення дієслова учням пропонується інтерактивна вправа, яка може стати основою для подальшого впровадження сторітелінгу. Молодшим школярам пропонується наступне завдання:

1.Доберіть слова-назви дій, що означають професію людини:

Кравець -...

Лікар -...

Продавець -...

Учитель -...

Муляр -...

Тесля -...

2.Яка професія подобається Вам? Ким мрієте стати в майбутньому? Хто за професією Ваші батьки?

3.Укладіть історію про людину будь-якої професії.

Виконання завдань у формі сторітелінга відбувається , як правило. В невимушеній атмосфері. Створює умови для розвитку творчої діяльності учнів та сприяє формуванню синтаксичної, лексичної компетентності.

Вивчення дієслова та дієслівних категорій також можна організувати засобом використання інтерактивних форм навчання. Пропонована інтерактивна гра стане у нагоді під час опанування лексико-граматичних особливостей дієслова, доцільності вживання дієслівних форм у словосполученні та реченні. Проілюструємо сказане на прикладі.

Інтерактивна гра «Хто як пересувається?»

1. До назви тварини доберіть слова, що найбільш точно означають їхню дію.

Білка (стрибає, літає, бігає)

Слон (плаває, скаче, ходить)

Метелик (стрибає, літає, скаче)

Крокодил (повзає, ходить, плаває)

Черепаха (бігає, повзає, літає).

2. До назв знарядь праці доберіть слова, що вказують на виконану ними дію.

Ножицями -...

Голкою -...

Сокирою -...

Пензлем -...

Косою -...

Лопатою -...

3. За назвами дій, характерних для кожної тварини, відгадайте, хто їх виконує.

Літає, пищить -...

Плаває, кряче -...

Бігає, ірже -...

Клює, кукурікає -...

Бреде, реве -...

Жує, мукає -...

Отже, виважене та доцільне застосування різних форм інтерактивного навчання дозволить організувати урок, спираючись на сучасні освітні тренди. Водночас пропорційне застосування різних форм інтерактивного навчання урізноманітнить змістове та методичне наповнення уроку. Воно сприятиме розвитку творчо-пізнавальної діяльності учнів та реалізації поставленої навчальної мети уроку.

2.2. Організація та зміст експериментально-дослідного навчання початкового курсу української мови із застосуванням інтерактивних форм роботи

Аналіз науково-методичної літератури, дослідження концептуальних засад проблеми інтерактивного навчання в зарубіжній та вітчизняній системі освіти дозволяє стверджувати, що інтерактивні форми навчання мають великий потенціал у процесі формування сучасної мовної особистості молодшого школяра.

Прикметно, що ідеї НУШ суголосні з тими освітніми можливостями, які створює початковий інтерактивний простір. У дослідженні ми зазначали, що інтерактивні форми навчання на уроках української мови не повинні перетворюватися на самоціль педагога у застосуванні сучасних засобів навчання. Методична доцільність та комунікативна потреба у застосуванні інтерактивних форм роботи в процесі формування мовної особистості учня початкової школи мають пріоритетне місце.

У межах предмету нашого дослідження було проаналізовано інтерактивні засоби навчання в умовах формування мовної особистості в Новій українській школі. Наведено приклади практичного застосування сучасних інтерактивних форм навчання на уроках української мови. Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що інтерактивні форми навчання на уроках української мови в НУШ набувають практичного значення та потребують системного застосування.

Означені фактори вплинули на потребу в організації та проведенні експериментально-дослідного навчання початкового курсу української мови із застосуванням інтерактивних форм роботи.

В основу експериментально-дослідного навчання було покладено гіпотезу про те, що рівень оволодіння лінгвістичним матеріалом в учнів молодших класів підвищиться за умови систематичного застосування інтерактивних форм навчання у початковому курсі української мови.

Експериментально-дослідне навчання було організовано та проведено на базі Херсонського навчально-виховного комплексу «Дошкільний заклад-спеціалізована школа з поглибленим вивченням англійської мови I ступеня - гімназія» № 56 Херсонської міської ради.

У експериментально-дослідному навчанні організованому брали участь учні 4-х класів. Логікою експерименту було передбачено в організації навчання низку чинників, що мають забезпечити успішні умови його подальшого впровадження:

1. Проведення експериментально-дослідного навчання з відбором учнів із приблизно однаковим рівнем знань.

2. Забезпечення прозорості та статистичної «чистоти» експерименту засобом залучення двох груп (класів) з однаковою кількістю учасників дослідного навчання.

3. Створення цілісного та системного експериментально-дослідного навчання засобом визначення етапів експерименту та обумовлення мети кожного з них.

4. Укладання та впровадження завдань для діагностики знань, умінь і навичок учнів на констатувальному етапі.

5. Добір та впровадження вправ і завдань для застосування їх на формуальному етапі навчання відповідно до загальнодидактичних і лінгводидактичних принципів навчання.

5. Обґрунтоване визначення критеріїв оцінювання знань, умінь і навичок учнів-учасників експерименту набутих у результаті формуального етапу експериментально-дослідного навчання.

Під час організації експериментально-дослідного навчання молодших школярів відповідно до гіпотези та задля реалізації визначених умов було забезпечено низку подальших дій:

1. Аналіз класних журналів успішності навчання та зведеного навчального рейтингу учнів 4-х класів дозволив констатувати, що в 4-А та в 4-Б класах школярі мають приблизно однаковий рівень знань. Своєю чергою, кількість учнів у цих класах- однакова. Такі дані відповідають одразу двом умовам успішної організації експерименту. Учні обох класів було залучено до участі в експериментально-дослідному навчанні.

2. Визначено експериментальний (КЕ) та контрольний класи (КК).
КЕ – 4-А клас, КК – 4-Б клас.

3. Відповідно до мети дослідження та гіпотези експериментально-дослідного навчання було визначено три етапи експерименту:

- перший етап – діагностувально-констатувальний;
- другий етап – формувальний;
- третій етап – контрольньо-узагальнювальний.

4. Відповідно до логіки кожного з етапів визначено їх мету та зміст навчання.

Мета константувально-діагностувального етапу полягає в діагностиці рівня знань, умінь і навичок учнів із виучуваного лінгвістичного матеріалу, констатації їх компетентності учнів на початку дослідного навчання.

Мета формувального етапу полягає в укладанні та експериментальному впровадженні вправ і завдань з української мови із застосуванням інтерактивних форм навчання.

Метою контрольньо-узагальнювального етапу – це контроль знань, умінь і навичок молодших школярів із виучуваного матеріалу засобом інтерактивних форм навчання на заключному етапі експерименту; аналітико- статистична обробка отриманих результатів навчання та їх узагальнення.

Розроблення завдань для діагностування знань, умінь і навичок учнів та для формувального етапу навчання відбувалося з урахуванням загальнодидактичних і специфічних принципів навчання. Представлені в експериментальному навчанні практичні вправи і завдання розроблено з опертям на принципи науковості, доступності і перспективності, віковідповідності, наочності. Практично значущими лінгводидактичними принципами для розробки експериментально-дослідного навчання визначено такі: принцип уваги до мовної матерії, оцінки виразності та культури мови, розвитку чуття мови, принцип комунікації, розуміння мовних значень.

Для забезпечення чистоти та прозорості статистичної обробки отриманих результатів навчання було визначено критерії оцінювання набутих знань, умінь і навичок учнів. Критерії оцінювання встановлено відповідно до рівнів : високий, достатній, середній, низький.

Усі етапи експериментально-дослідного навчання становлять цілісну систему навчання та об'єднані загальною метою. Вона полягає в наступному: підвищити рівень оволодіння лінгвістичним матеріалом в учнів молодших класів засобом систематичного застосування інтерактивних форм навчання в початковому курсі української мови.

Перший етап дослідження – константувально-діагностувальний. Відповідно до мети цього етапу дослідного навчання було визначено такі завдання:

- провести оцінну діагностику рівня знань, умінь і навичок молодших школярів в КД та КК із теми, вивчення якої передбачено календарно-тематичним плануванням на період проведення експерименту;
- проаналізувати та оцінити отримані результати. Константувати рівень компетентності молодших школярів із опрацьованого лінгвістичного матеріалу.

Для проведення першого етапу експериментально-дослідного навчання було обрано матеріал, який відповідав навчально-тематичному плануванню: розділ «Фонетика», тема «Групи приголосних звуків. Правопис приголосних».

Для підтвердження гіпотези було проведено діагностувальний зріз набутих знань, умінь і навичок учнів та аналіз отриманих результатів. Даний зріз було проведено у 4-а класі (експериментальний клас) та у 4-б класі (контрольний клас). У процесі зрізу знань було проведено низку уроків за традиційною системою навчання, під час яких учням обох класів, ЕК та КК, було запропоновано з метою діагностування опорних знань із виучуваної теми традиційні вправи та завдання, спрямовані на

опанування фонетичного матеріалу та формування орфографічної грамотності.

Проілюструємо сказане на конкретних прикладах:

- 1. Пригадайте групи приголосних, що мають здатність спрощуватись.**
- 2. Від поданих нижче іменників утворіть прикметники, назвіть слова, в яких не відбулося спрощення.**
- 3. Укладіть речення зі словами, в яких не відбувається спрощення.**

Честь, проїзд, щастя, радість, совість, форпост, тиждень, якість, контраст, турист, хвалитись, пристрасть, баласт, пестоці, швидкість.

- 4. Від поданих нижче іменників утворіть прикметники, поясніть їх правопис.**

Золотоноша, Калуш, Кагарлик, Кременчук, Буг, Лейпциг, Мекка; товариш, казах, чуваш, баски.

- 5. Прочитайте представлений текст. Чи всі прийменники з вимовляються як *с*?**

Прийшла до нас в гості зима-чарівниця. Вона прийшла з пухнастим снігом, з іскринками-вогниками. Танцює білосніжна красуня з таємничими нічними зорями. І вся природа підтанцює з ними. У білосніжних шапках танцюють дубки, а берізки, немов наречені, загадкові крислаті ялинки. З холодною посмішкою крокує господиня полями, ярами, лісами, разом з кришталевими сніжинками. З радістю зустрічають зиму люди! Але найбільша втіха дітворі. З санчатами, ковзанами гайда на гірку!

Для подальшого аналізу отриманих результатів діагностувального зрізу знань учнів із теми «Групи приголосних звуків. Правопис приголосних» було визначено критерії оцінювання набутих учнями компетентностей. Критеріями вимірювання було визначено високий, достатній, середній та низький рівні знань, умінь і навичок учнів про

групи приголосних звуків та правопис приголосних. Відповідність показників даним критеріям регламентується вимогами освітньої програми в аспекті формування та розвитку мовлення молодших школярів.[21].

У дослідженні представимо рівні та критерії відповідності набутих знань, умінь і навичок (ЗУН) у таблиці 2.1- Рівні та критерії оцінювання знань, умінь і навичок молодших школярів.

Таблиця 2.1- Рівні та критерії оцінювання знань, умінь і навичок молодших школярів

Рівень	Критерій відповідності ЗУН
Високий рівень	учні володіють літературною українською мовою, можуть вільно та зв'язно висловлювати свою думку, оперуючи фонетичними нормами української мови . Володіють основними поняттями про фонетику, групи приголосних, правопис приголосних. Уміють утворювати нові слова , грамотно та доцільно використовуючи подвоєння та подовження в групах приголосних на письмі. Мають великий словниковий запас, усвідомлюють роль прикметників у тексті (усному, писемному).
Достатній рівень	учні володіють українською мовою, подекуди припускаються поодиноким мовних огріхів та недоліків під час фонетичних процесів в групах приголосних. Демонструють достатнє володіння знаннями, уміннями та навичками щодо розрізнення явищ збігу, подвоєння, подовження приголосних. Подекуди мають труднощі щодо визначення орфографічно правильного написання в групах приголосних.
Середній рівень	учні мають проблеми з володінням українською мовою, виокремленням фонетичних явищ та відповідно -

	<p>орфографічно правильним написанням слів із подвоєнням, подовженням приголосних, відповідними асимілятивними явищами. У мовленні спостерігаються орфоепічні недоліки як результат невміння застосовувати фонетичні норми. Учні припускаються помилок у визначенні орфограм у правописі прикметників утворених від іменників суфіксальним способом. У процесі мовленнєвої діяльності мають труднощі щодо доцільного використання відмінкових форм прикметників. Словниковий запас сформований недостатньо за рахунок недостатнього розуміння лексико-граматичних можливостей слів утворених шляхом фонетичних процесів у групах приголосних.</p>
Низький рівень	<p>учні мають суттєві проблеми з володінням українською мовою, погано відрізняють зміни в групах приголосних . Під час визначення лексико-граматичних категорій прикметника припускаються грубих помилок у написанні їх. Учні демонструють проблеми як в написанні, так і у вимові слів з асимілятивними процесами, подвоєнням та подовженням у групах приголосних.</p>

Спираючись на представлені у таблиці критерії оцінювання знань, умінь і навичок молодших школярів було визначено результати констатувально-діагностувального етапу експериментально-дослідного навчання. Аналізовані результати першого етапу навчання продемонстрували, що учні в цілому засвоїли лінгвістичний матеріал. Статистичне підтвердження представимо в таблиці 2.2. - Результати констатувально-діагностувального етапу експериментально-дослідного навчання.

Таблиця 2.2. - Результати констатувально-діагностувального етапу експериментально-дослідного навчання

Рівні	ВР		ДР		СР		НР	
	КК	ЕК	КК	ЕК	КК	ЕК	КК	ЕК
Результати констатувально - діагностувального етапу навчання	9.3%	9.3%	29.6%	30.7%	50 %	53.9%	11.1 %	6.1%

Проведена робота та отримані результати першого етапу навчання підтвердили, що традиційна система навчання реалізована засобом репродуктивних форм роботи в початковій школі має як свої позитивні, так і негативні аспекти:

1. Загалом учні ЕК та КК опанували виучуваний матеріал та продемонстрували позитивні результати.

2. Представлені завдання та вправи реалізовувалися засобом індивідуальних форм роботи, що не сприяє формуванню комунікативної та мовленнєвої компетентності учнів.

3. Пост-опитування учнів щодо їх вподобань в організації навчання на уроках української мови дозволило усвідомити потребу молодших школярів у застосуванні інтерактивних форм роботи.

Отже, аналіз отриманих результатів, опитування учнів та чітке усвідомлення переваг упровадження інтерактивних форм навчання в початковому курсі української мови вплинули на вибір основного напрямку експериментально-дослідного навчання.

Для підтвердження гіпотези дослідження було розроблено, організовано та проведено формувальний етап експерименту.

Другий етап дослідження – формувальний. Відповідно до мети цього етапу дослідного навчання нами було визначено наступні завдання:

- розробити та експериментально впровадити вправи і завдання з української мови із застосуванням із застосуванням інтерактивних форм навчання.

В основі методичного апарату вправ і завдань, які було передбачено для впровадження на формувальному етапі експериментально-дослідного навчання було реалізовано контекст активної взаємодії учасників освітнього процесу. В експерименті ми передбачили ті інтерактивні форми навчання, які дослідили та проаналізували на теоретичному рівні (п.п.1.2, п. п. 2.1).

Продовжуючи вивчення розділу «Фонетика», нами було проаналізовано програмові вимоги до формування фонетичної компетентності молодших школярів. Відповідно до освітньої програми та календарно-тематичного планування щодо вивчення фонетики, в четвертому класі особлива увага приділяється:

- правильному артикулюванню, адже в основу всіх вправ покладено елементи звукового та звуко-буквеного аналізу слів;
- вдосконаленню навичок фонетичного аналізу слів;
- вивченню найуживаніших випадків чергування голосних і приголосних звуків під час вивчення частин мови.

Аналіз змісту програмового матеріалу дозволив визначити, що в період навчання грамоти учні ознайомлюються зі звуками мови у порівнянні з немовними. Засобом звукового аналізу учні вчать виділяти окремі звуки зі слів, далі- послідовно визначають звуки в слові. У цей період програмою передбачено розвиток навичок диференціації голосних і приголосних на основі артикуляції. Учні ознайомлюються з алфавітними назвами букв, буквосполученнями -дж-, -дз-. Проводиться звуковий та звуко-буквений аналіз слів.

У другому класі учні вивчають український алфавіт, розташовуючи слова в алфавітному порядку з орієнтацією на першу і другу літеру. Другокласники, згідно з вимогами програми, мають

отримати міцні знання про позначення на письмі голосних і приголосних звуків. Вивчення передового досвіду вчителів дозволяє стверджувати, що даний матеріал є складним для учнів. З огляду на означене в цей період важливо запобігти помилкам, що виникають внаслідок змішування звуків і букв. Учні отримують відомості, які мають бути доведені до автоматизму про позначення на письмі 10 букв та засвоїти звукове значення **букв я, ю, є, ї**.

Усвідомлення означених вимог програми, діагностування опорних знань молодших школярів дозволило зрозуміти яку лінгвістичну основу закладено в попередні роки щодо вивчення фонетичного матеріалу та прогнозувати подальшу стратегію вивчення фонетичних норм.

Аналіз нормативних документів, усвідомлення вимог програми щодо вивчення фонетики в початкових класах стало підґрунтям для розробки вправ і завдань із застосуванням інтерактивних форм навчання. Учням було запропоновано завдання для роботи з фонетики, які передбачали різні варіанти інтерактивних форм навчання. Проілюструємо це детальніше:

Груповий проєкт:

1. Пригадайте, які ви знаєте назви весняних квітів, запишіть їх за алфавітом.
2. Усно опишіть квітку, яка вам подобається найбільше.
3. Утворивши групи по троє учнів, створіть груповий проєкт з теми «Квіти мого двору».
4. Представте свій проєкт на уроці.

Сторітелінг:

1. Укладіть лінгвістичну казку про тверді та м'які приголосні звуки, використовуючи в ній представлені віршики та загадки.

Букву «ю» я впізнаю-

Трохи дивна буква «ю»:

Нібито до ясена

Буква «о» прив'язана.

В. Грінько

Я в алфавіті- в кінці.

В мене усміх на лиці.

Не хизуюсь я, але...

Вам без мене буде зле.

Бо як тільки я у слові,

Слово- м'якше для вимови.

Г. Чубач

Три букви означають те, що й поле.

Додай знак м'якшення – і вже тварина

З родини оленів, струнка й прудка.

Що це таке? (Лан і лань.)

Д.Білоус

2.Продовжіть розповідь про ранню осінь відповідно до сезонно-тематичного принципу. У власній розповіді використовуйте подані словосполучення зі словами в переносному значенні.

Опорна лексика: зажурились дерева, жовтокоса осінь, вітер-пустун, щедрі поля, різнобарв'я лісу.

Рання осінь

Осінь, увійшовши в свої права, повелась спочатку суворо, все чогось хмурилась, сльозилась, а потім пом'якшала. Очистилось небо від хмар, по густій блакиті вийшло гуляти золоте сонце.

(Ю.Збанацький)

Бук-трейлер:

1.Прочитайте оповідання. Чи всі прийменники з вимовляються як **с**?

2.Придумайте власну розповідь-рекламу представленого оповідання.

3.Прорекламуйте оповідання В. Сухомлинського таким чином, щоб заохотити своїх однокласників також його прочитати.

Музика дзвіночків

Вилетіла з вулика бджілка. Літає над пасікою й дослухається. Чує десь далеко-далеко дзвенять голосні дзвіночки. Летить бджілка на музику дзвіночків. Прилітає до лісу. А то дзвонять конвалії. Кожна квітка – маленький срібний дзвіночок. У середині – золотий молоточок. Стукає молоточок по сріблу – лунає дзвін, аж до пасіки лине! Ото так конвалія бджілку кличе. Прилітає бджілка, збирає з квіток пилок...

(В. Сухомлинський)

Бліц-опитування:

- 1.Об'єднаєтесь у групи-команди для участі в бліц-опитуванні.
- 2.Спираючись на опорний матеріал таблиці, дайте відповіді та наведіть приклади у форматі бліц (питання-відповідь).
- 3.Дотримуйтесь норм культури спілкування під час бліцу, відповіді команди можуть виголошувати як лідер, так і члени команди.
- 4.Опорний матеріал:

Подовження	Подвоєння
Це - фонетичне явище, яке відбувається внаслідок повної асиміляції м'яким приголосним наступного [й].	Це – морфологічне явище, яке відбувається під час збігу приголосних при словотворенні.
1. В іменниках середнього роду II відміни перед кінцевим -я: завдання, волосся, питання (збіг приголосних)	1. Корінь починається тим самим звуком, яким закінчується префікс: віддати, оббігти, зовні, беззахисний.
2. В орудному відмінку однини іменників жіночого роду на приголосних перед [у], крім тих, що закінчуються на губний [р]: сіллю, миттю, подорожжю.	2. Корінь закінчується приголосним [н], а слово твориться за допомогою суфікса -н-, -ник-, -ниц- .

3. В окремих іменниках чоловічого і жіночого роду I відміни: стаття (статті, статтею)	3. У складноскорочених словах: юнат, міськком.
4. У деяких прислівниках: зрання, спросоння, навмання.	4. У прикметникових наголошених суфіксах -енн-, -анн-, -янн-.
5. У деяких формах дієслова лити: виллю, ллещ, проллється.	5. У дієслівних формах минулого часу на -ся, якщо основа закінчується на [с]: розрісся, піднісся.
	6. Подвоюються приголосні у таких словах: Ганна, ляний, овва!

Отже, під час формувального етапу експериментально-дослідного навчання учням було запропоновано різноманітні вправи та завдання, що передбачають інтерактивну форму реалізацію. Такі інтерактивні форми роботи було запропоновано як у груповій формі, так і в колективній й індивідуальній. Незалежно від обраної форми інтерактивної навчальної діяльності учням було створено навчальні умови для комунікації, співпраці, партнерства тощо. Заслуговує на увагу психологічна складова формувального етапу навчання. Вона виявлялася в наступному:

- загальна доброзичлива атмосфера на уроці;
- домінування позитивних емоцій;
- комунікативна практика;
- навички партнерської діяльності;
- усвідомлення поняття «ситуація загального успіху»;
- готовність до самоорганізації та саморозвитку.

З огляду на означене маємо акцентувати увагу на загальнонавчальній важливості та доцільності застосування інтерактивних форм навчання. Задля визначення їх ролі в реалізації конкретної навчальної мети уроків, виділенні рівня опанування учнями лінгвістичного матеріалу було проведено статистичні підрахунки.

Результати проведеного формувального етапу експериментально-дослідного навчання представимо в узагальненому виді у таблиці 2.3 у межах контрольної - узагальнювального етапу навчання.

Контрольно-узагальнювальний етап експериментально-дослідного навчання. Відповідно до мети даного етапу було визначено такі завдання:

- проконтролювати знання, уміння й навички молодших школярів із виучуваного матеріалу засобом інтерактивних форм навчання на заключному етапі експерименту;
- провести аналітико-статистичну обробку отриманих результатів навчання та їх узагальнення;
- здійснити порівняльний аналіз отриманих результатів на початку та в кінці експериментально-дослідного навчання;
- з'ясувати доцільність запровадження інтерактивних форм навчання в початковому курсі української мови;
- оцінити правомірність гіпотези дослідження.

Таблиця 2.3. - Результати формувального етапу експериментально-дослідного навчання

Рівні	ВР		ДР		СР		НР	
	КК	ЕК	КК	ЕК	КК	ЕК	КК	ЕК
Результати формувального етапу навчання	9.3%	11.3 %	30,7%	31.7%	50 %	54.9%	11.1 %	2.1%

Результати, отримані після другого етапу навчання свідчать про підвищення рівня знань, умінь і навичок в учнів експериментального класу (за всіма рівнями) в порівнянні з показниками учнів контрольного класу.

Спираючись на ці дані, можемо говорити, що формувальний етап експериментального навчання підтвердив доцільність запропонованих інтерактивних форм навчання. Як свідчать конкретні статистичні

результати, відповідно до кожного рівня (високий, достатній, середній, низький) відбулися якісно-позитивні зміни в експериментальному класі.

Так, учнів з високим рівнем в ЕК порівняно з КК кількість збільшилася на 2%; достатній рівень- в КЕ- кількість таких учнів збільшилася на 1 %; середній рівень- в КЕ- також відповідне збільшення на 1 %. Позитивним зрушенням вважаємо той факт, що кількість учнів КЕД, які мали низький рівень знань- істотно зменшилася. Їх кількість від загального становить - 3,2%.

Отже, порівнюючи отримані результати експериментального навчання в ЕК та в КК, можемо констатувати, що учні контрольного класу, які займалися за традиційною методикою (репродуктивна методика навчання) не виявили показових змін. Їх знання відповідно до означених рівнів виявилися такими ж , як і на початку експерименту.

Свою чергою, молодші школярі, в навчальній діяльності яких домінували інтерактивні форми роботи продемонстрували позитивну динаміку в опануванні лінгвістичного матеріалу.

Задля підтвердження гіпотези дослідження та аналізу доцільності впровадження інтерактивних форм навчання в початковому курсі української мови маємо дослідити статистичні дані в ЕК відповідно до означених у роботі критеріїв та рівнів. Оскільки результати формульованого етапу продемонстрували, що в КК ніяких змін не відбулося (а цього й не передбачалося), то необхідним за логікою експерименту видається аналіз аналогічних даних в ЕК.

Проаналізуємо результати навчання, отримані в ЕК після діагностувального та формульованого етапів навчання. Представимо їх в узагальненому вигляді в роботі в таблиці 2.4 та зауважимо, що в таблиці використано такі скорочення:

ВР – високий рівень;

ДР – достатній рівень;

СР – середній рівень;

НР – низький рівень;

ДП – динамічні показники результатів експериментально-дослідного навчання в ЕК (різниця між формувальним і констатувально-діагностувальним етапами).

Таблиця 2.4 – Динамічні показники результатів експериментально-дослідного навчання

Рівні	ВР		ДР		СР		НР	
	Діагностувальний етап	Формувальний етап	Діагностувальний етап	Формувальний етап	Діагностувальний етап	Формувальний етап	Діагностувальний етап	Формувальний етап
	ЕК	ЕК	ЕК	ЕК	ЕК	ЕК	ЕК	ЕК
ДП	9,3%	11,3%	30,7%	31,7%	53,9%	54,9%	6,1%	2,1%

Отримані результати засвідчили, що після упровадження на формувальному етапі різних інтерактивних форм навчання відбулися помітні якісні зміни, які продемонстрували учні з високим, достатнім, середнім та низьким рівнями знань.

Так, динамічна різниця в статистичних даних між формувальним та діагностувальним етапами навчання становить для учнів з високим рівнем: 2%; з достатнім рівнем- 1%; з середнім рівнем – 1%. Прикметно, що в результаті навчання на формувальному етапі в ЕК зменшилася кількість учнів із низьким рівнем знань на 4%.

Нам видається, що такі результати впровадження інтерактивних форм навчання на уроках української мови – успішні та можуть застосовуватися задля підвищення рівня знань молодших школярів як такі, що пройшли практичну апробацію.

Отже, в процесі проведеного експериментально-дослідного навчання було досягнуто таких результатів:

- розроблено та впроваджено комплекс вправ і завдань з української мови на інтерактивній основі;

- в експерименті передбачено застосування інноваційних інтерактивних форм і видів навчання, що стимулювали творчо-пізнавальну діяльність учнів та сприяли формуванню в них комунікативної компетентності;
- оцінено та практично підтверджено переваги впровадження інтерактивних форм навчання в порівнянні з традиційними засобами роботи над лінгвістичним матеріалом;
- підтверджено гіпотезу дослідження про те, що рівень оволодіння лінгвістичним матеріалом в учнів молодших класів підвищиться за умови систематичного застосування інтерактивних форм навчання у початковому курсі української мови.

ВИСНОВКИ

У процесі роботи над кваліфікаційним дослідженням із теми: «Методика впровадження інтерактивних форм роботи на уроках української мови в умовах Нової української школи» було актуалізовано проблему інтерактивного навчання в умовах модернізованої системи

початкової освіти в Україні. У роботі було акцентовано увагу саме на інтерактивних формах навчання в початковому курсі української мови.

У результаті дослідження порушеної проблеми було зроблено такі висновки:

1. Проаналізовано науково-методичну літературу з теми дослідження та констатовано її актуальність у площині сучасної української лінгводидактики. Наукове підґрунтя порушеної у дослідженні проблеми складають праці учених в галузі педагогіки, психології, лінгводидактики. У процесі роботи над предметом наукового дослідження ми покликалися на праці І.Дичківської, Н.Дудник, Г.Дяденко, А.Сологуб, М.Чепіль та ін.. Теоретично та практично значущими для нашої роботи виявився досвід зарубіжних освітніх систем, тому в дослідженні проаналізовано ідеї В.-Дж. Гордона, А.Осборна. Особливої уваги заслуговує досвід учителів-інноваторів, який описано у фахових українських часописах. Проаналізовано педагогічний досвід учителів Нової української школи та описано його в межах предмету дослідження.
2. Визначено наукові засади проблеми інтерактивного навчання. З'ясовано, що проблема інтерактивного навчання є багатовимірною науковою категорією, тому в роботі проаналізовано базові дефініції. Для того, щоб уникнути різнотлумачення основних понять дослідження було зроблено теоретичний аналіз таких категорій: інтерактивність, інтерактивне навчання, інтерактивні технології навчання мови, інтерактивна педагогіка тощо.

У роботі виокремлено основні форми інтерактивного навчання. Так, у початкових класах Нової української школи (НУШ) застосовують такі інтерактивні форми навчання: кооперативна, співробітництва, інтерактив «здорової»

конкуренції. Теоретичний аналіз означених форм інтерактивного навчання дозволяє стверджувати, що специфікацій форм роботи полягає в тому, що вони передбачають навчання в групах або мікрогрупах.

З'ясовано, що сутнісна відмінність аналізованих інтерактивних форм навчання в тому, що молодші школярі, об'єднуються спільною навчальною ідеєю, яка передбачає партнерську діяльність. Своєю чергою, на відміну від описаних форм роботи, загальнокласна – не вважається колективною. У науковій літературі йдеться про те, що тут учитель ставить школярам спільну задачу.

Оскільки НУШ декларує ідеї посилюючого, неавторитарного навчання, то специфіка інтерактивних форм роботи відповідає їм. Наприклад, особливість кооперативних форм навчання полягає в тому, щоб для досягнення результату зумовити посилено працювати кожного учня. Загально-визначальна специфіка інтерактивних форм навчання зумовлена об'єднанням учнів із різним рівнем знань, умінь і навичок.

Порівнюючи з іншими стратегіями навчання форму співробітництва, відзначимо, що вона забезпечує : вищі досягнення продуктивності навчальної діяльності учнів; виховання культури та порядності взаємин між учнями-партнерами; психологічне здоров'я дітей; самоповагу та загальнонавчальну й предметну компетентність.

Визначено позитивні та негативні характеристики інтерактивних форм навчання, що дасть можливість у подальшому застосовувати їх раціонально та доцільно. Прикметно, що до позитивних віднесено такі: полегшують учням процес засвоєння знань на уроці; сприяють розвитку вміння аналізувати потрібну навчальну інформацію та творчо її

опрацьовувати, обстоювати власну думку, дискутувати, аргументовано доводити свою позицію; стимулюють бажання учитись формувати конструктивні, робочі відносини в групі, шукати компроміс, уникати конфліктних ситуацій тощо.

З'ясовано, що на уроках української мови в початкових класах застосовують такі види інтерактивного навчання: гра, проект, моделювання комунікативних ситуацій, дискусія тощо. У дослідженні представлено їх аналіз, описано специфіку практичного впровадження на уроках української мови. Оскільки гра та навчання межують, як провідні види діяльності в учнів початкових класів, то місце дидактичної гри на уроках закономірне. Водночас у роботі актуалізовано увагу на тому, що окрім інтерактивних ігор, в мовній освіті молодших школярів у НУШ застосовують й інші форми роботи. Зокрема, у межах аналізу проблеми дослідження було розглянуто метод фокальних об'єктів та форми роботи, що з ним пов'язані. Сутність означеного методу навчання полягає в тому, що властивості одного предмета переносяться на інший, тобто змінюється фокус уваги.

У дослідженні проаналізовано види роботи, що реалізуються засобом методу фокальних об'єктів: storiteling, мозковий штурм тощо. Актуалізовано роль методу синектики. Даний метод генерує можливості для інтерактивних форм навчання, застосовується в процесі формування мовної особистості в НУШ.

Виокремлено та проаналізовано в контексті доцільності застосування на уроках української мови види аналогій: пряму, фантастичну, емпатійну.

3. Проаналізовано лінгводидактичні засади проблеми застосування інтерактивних форм роботи в початковій школі.

Визначено, що методично доцільною вчителі-практики вважають парну інтерактивну форму навчання. Її застосовують і різних виявах на уроках української мови. Вона передбачає формування навичок взаємодії партнерів, аргументації власної думки, вміння слухати співбесідника, сприймати інший погляд або коректно його заперечувати. У дослідженні було проаналізовано вид роботи, який доречно реалізувати в парній інтерактивній формі навчання - це бук-трейлер (book-treiler).

Досліджено та обґрунтовано, що індивідуальна форма доцільна для диференційованого навчання. Її застосовують для учнів, які мають більш високий рівень знань. Прикладом такої роботи може слугувати робота навчальними текстами, виконання завдань до них та бліц-опитування за результатами роботи. У роботі акцентовано увагу на тому, що тексти для таких завдань повинні містити навчально-творчий потенціал, бути цікавими для учнів та стимулювати до аналізу. У дослідженні представлено конкретні приклади практичного впровадження інтерактивних форм навчання під час опрацювання лінгвістичного матеріалу (наприклад, у роботі з вивчення морфології, орфографії тощо).

4. Розроблено та організовано проведення експериментально-дослідного навчання початкового курсу української мови із застосуванням інтерактивних форм роботи. Під час експериментального навчання було впроваджено інтерактивні форми навчання в експериментальному класі. Натомість учні контрольного класу продовжували своє навчання за традиційною методикою, де домінували репродуктивні методи й форми роботи. Отримані результати експериментальної роботи засвідчили, що після упровадження на формувальному етапі різних інтерактивних форм навчання відбулися помітні

якісні зміни, які продемонстрували учні з високим, достатнім, середнім та низьким рівнями знань. Динамічна різниця в статистичних даних між формувальним та діагностувальним етапами навчання становить для учнів з високим рівнем: 2%; з достатнім рівнем- 1%; з середнім рівнем – 1%. Прикметно, що в результаті навчання на формувальному етапі в КЕ зменшилася кількість учнів із низьким рівнем знань на 4%. У результаті проведеної роботи було оцінено та практично підтверджено переваги впровадження інтерактивних форм навчання в порівнянні з традиційними засобами роботи над лінгвістичним матеріалом; підтверджено гіпотезу дослідження про те, що рівень оволодіння лінгвістичним матеріалом в учнів молодших класів підвищиться за умови систематичного застосування інтерактивних форм навчання у початковому курсі української мови.

У результаті роботи над темою дослідження було відзначено, що ідеї Нової української школи суголосні з тими освітніми можливостями, які створює початкове інтерактивне середовище. Водночас, заслуговує на увагу така теза: інтерактивні форми навчання на уроках української мови не повинні перетворюватися на самоціль педагога у застосуванні сучасних засобів навчання. Переконливим видається розуміння того, що методична доцільність та комунікативна потреба у застосуванні інтерактивних форм роботи в процесі формування мовної особистості учня початкової школи мають посідати пріоритетне місце.

Отже, застосування інтерактивних форм навчання на уроках української мови в початкових класах активно сприяє формуванню в учнів комунікативної компетентності, соціальних навичок у партнерської діяльності. Упровадження групових, міжгрупових, кооперативних, індивідуальних форм у навчанні української мови

розвиває вміння діалогічного та полілогічного мовлення у процесі спільної навчальної діяльності.

Взаємодія, яка є визначальною ознакою аналізованих форм навчання сприяє не тільки досягненню мети уроку, а й створює позитивну атмосферу під час навчання. Забезпечення відповідного емоційного стану учнів також якісно впливає і на хід уроку, і на стосунки учнів між собою.

Порушена в кваліфікаційній роботі проблема є багатовимірною, тому наше дослідження не вичерпує її повною мірою. Кваліфікаційна робота є одним із напрямів наукового аналізу проблеми інтерактивного навчання. З огляду на означене, вбачаємо перспективу подальшого дослідження в аналізі ролі інтерактивного навчання у процесі формування сучасної мовної особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бараник Д. Українська мова на межі століть. Мовознавство, 2001. №3. С. 40-47.
2. Біляєв О. Зміст умови мови. Українська мова і література в школі, 2003. №4. С. 2-7.
3. Божчева Г. Слово до слова – заложиться мова: Нотатки про словникову роботу на уроці. Рідна школа, 1997. №6. С. 19-20.

4. Бондар М. В., Бондар І.В. Метамова лексика у сучасній українській мові. Вивчаємо українську мову та літературу, 2005. №11. С. 12-18.
5. Васильев В., Анохина Г. Современные педагогические технологии. Воронеж: ВОИПКРО, 2003. 53с.
6. Ващенко В. Словник синонімів української мови та деякі питання теорії синонімії. Мовознавство, 1968. №3. 7с.
7. Вербицкий А. Теория контекстного обучения как основа педагогических технологий. Завуч, 1998. №5. С.14-17.
8. Виноградов В. Основные типы лексических значений слова. Вища школа, 1953. №5. С.9 – 16.
9. Гвоздев А. Очерки по стилистике русского языка. М.: Просвещение, 1965. 408с.
10. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник, Семен Устимович Гончаренко. К.: Либідь, 1997. 376 с.
11. Давыдов В. Проблемы развивающего обучения. М., 1986. 111с.
12. Дідух К. Збагачення мовлення школярів синонімами. Початкова школа, 1996. №8. С. 20-23.
13. Державний стандарт початкової державної освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 “Про затвердження Державного стандарту початкової освіти” Офіційний вісник України, 2018 р., № 19, С. 637.
14. Доленко М. Т., Пацюк І.І., Кащук А.Т. Сучасна українська мова. 3-тє видання перероблене і доповнене. К.: Вища школа, 1987. С. 366.
15. Збірник наукових праць. Актуальні проблеми викладання філологічних дисциплін. Херсон, ХДУ 2003. С. 131-134.
16. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація. Дрогобич: Рад шк., 1994. 218с.
17. Інноваційні педагогічні технології : підручник І.М.Дичківська. 2-ге вид., доповн. К.: Академвидав, 2012. 352 с.(Серія «Альма-матер»).

18. Ісатенко Г. Лексична семантика і розвиток мовлення учнів: Посібник для вчителя. К.: Рад шк., 1985. 148с.
19. Караванський С. Пошук українського слова або боротьба за національне “Я”. К.: Вища шк., 2001. С. 27- 30.
20. Кириченко І.М., Левченко С.П., Паламарчук Л.С. Інструкція до складання словника синонімів української мови. К.: Либідь, 1995. С.2 – 6.
21. Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи : метод. рек. кол. авт. : Н. М. Бібік (кер.), О. Я. Савченко, Т. М. Байбара, М. С. Вашуленко та ін. К. : Почат. шк., 2002. 125 с.
22. Концепція розвитку педагогічної освіти [URL:https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti](https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti)
23. Ксензова Г. Перспективные школьные технологии: Учебно-методическое пособие. М.,2000. С.55-65.
24. Кушнир А. Педагогические вопросы. Народное образование 1999. №7. С.84.
25. Мацько. Л. Державна мова України, Наукові записи Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. К.: Наукова думка, 1998. С. 157 – 169.
26. Марун М. Рідна мова: принципи навчання, Рідна школа. 2001.-травень. С. 38-39.
27. Мацько Л. І., Мацько О. М., Сидоренко О. М. Українська мова: Навч. посібник. К.: Либідь, 1998. 416 с.
28. Мацько Л. З якою лексикою вступаємо у ХХІ століття? Нові тенденції та реалії: Урок української, 2000. №8. С. 14 – 18.
29. Мацько Л. Українська мова в кінці ХХ ст.: (Зміни в лексиці) Дивослово, 2000. №4. С. 15 – 20.
30. Методика навчання української мови в середніх навчальних закладах: Підручник для студентів – філологів, За ред. М. Пентилюк. К.: Ленвіт, 2005. 400 с.

31. Методика викладання української мови, За ред. К. Дорошенко. К.:Просвіта. , 1996. 135с.
32. Нагрибельна І.А. Методична інноватика в навчанні початкового курсу української мови; Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря]. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 27. Том 6. С.110-114.
33. Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ ст. Освіта України, 2002.№33. С.4.
34. Науковий вісник ХДУ. Серія «Лінгвістика». Херсон, 2005. С. 181 – 186.
35. Новосьолова В. Вивчення слова і його лексичного значення у школі, Укр. мова і літ. в шк, 2001. №6. С. 8 – 10.
36. Пазяк О. М., Кисіль Г. Г. Українська мова і культура мовлення: Навч. посібник. К.: Вища шк., 1995. 239 с.
37. Пилипчук В.В. Розвиток педагогічної майстерності вчителя в предметних методиках навчання: Монографія., К. 2007. 176 с.
38. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. К.:А.С.К., 2004. С.160-180
39. Пономарів О. Сучасна українська мова: Підручник. К.:2001. 38с.
40. Радчик В. Мова в Україні: стан, функції, перспективи. Українська мова та література; 2000. №6. С. 1 – 6.
41. Савченко О. Я. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. Матеріали всеукраїнської науково – практичної конференції “Підготовка педагогічних кадрів до роботи в умовах нової структури і змісту початкової освіти”. Полтава. 2001. С. 8-12.

42. Селігей П. Семантична мотивація лексики як засіб активізувати учнівську цікавість, Дивослово. 2005. №9. С. 50 – 53.
43. Словник-довідник з української лінгводидактики: навч. посіб. Кол. авторів за ред. М.І. Пентиліук, К.: Ленвіт, 2015. 320с.
44. Сучасна українська літературна мова: Підручник, А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.; За ред. А. П. Грищенка. К.: Вища шк., 1993. 366 с.
45. Сучасна українська мова: Підручник О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; За ред. О. Д. Пономарів. 2-ге вид. перероб. К.: Либідь, 2001. 400 с.
46. Сучасна українська літературна мова; За ред. М. Я. Плющ. К.: Вища шк., 2000. 430 с.
47. Типова освітня програма для 1 – 4 класів
URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/3-4-dodatki.pdf>
48. Українська мова 4 клас
URL: <https://imzo.gov.ua/pidruchniki/elektronni-versiyi-pidruchnikiv-dlya-uchniv-4-h-klasiv/ukrayinska-mova-4-y-klas/>
49. Українська мова: Практикум: Навч. посібник. 2-ге вид., стереотип. Позяк О. М., Сербенська О. А., Фурдуй М. І., Шевченко Л. Ю.. К.: Либідь, 2001. 384 с.
50. Чепіль М.М. Педагогічні технології : навч. посіб. М.М.Чепіль, Н.З.Дудник.К.:Академвидав, 2012. 224 с.(Серія «Альма-матер»)

ДОДАТКИ

Додаток А

Завдання з розвитку мовлення (на інтерактивній основі)

- 1. Укладіть діалог-розповідь «Котра година?», який складався б не менше як з п'яти запитань і стількох же відповідей.*
- 2. Розіграйте діалоги, використовуючи подані слова.*

Секунда, мить, хвилина, година, доба, тиждень, день, місяць, півріччя, рік, неділя, вчора, сьогодні, позавчора, завтра, післязавтра, торік, другого дня, напередодні, тиждень тому, о другій, о п'ятій, годинник, частина, чверть на третю, о пів на шосту, за чверть восьма година, п'ята година сорок сім хвилин.

3. Укладіть загадки про предмети, що вас оточують, використовуючи при цьому числівники.

4. Вставте замість крапок потрібні букви. Запишіть спочатку прості числівники, потім - складені. Усно визначте, які вони за значенням. Поясніть орфограми на місці крапок.

5. Обґрунтуйте свою думку, користуючись фразами: **Я вважаю....; На моє переконання...; Думаю, що такий запис вірний тому, що....**

Сімд..сят, днанадцят.., п..ятий, чотир..охсотий, триста двадцять, вос..мий, десят.., дев..ятсот, шіс..надцять, оди..адцять, ч..тир-надцят..,тисяч.. п..ят..сот вос..мий, міл..йон..ий, п..ятиміл..ярдний.

Додаток Б

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Кирик Олександра Валентинівна учасниця освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;
 - надавати згоду на:
 - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
 - самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

- надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
- не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
- своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
- не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
- підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
- поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
- не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
- відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
- запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
- не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
- не підроблювати документи;
- не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
- не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки ;
- не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
- не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
- не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
- не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

10.11.2020р.

Кирик О. В.